

Leksičke dvojbe u hrvatskom standardnom jeziku

Bulić, Nevena

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:224868>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ODSJEK ZA KROATISTIKU

NEVENA BULIĆ

LEKSIČKE DVOJBE U HRVATSKOM STANDARDNOM JEZIKU

(na primjerima paronima i pleonazama)

ZAVRŠNI RAD

PULA, 2015.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ODSJEK ZA KROATISTIKU

NEVENA BULIĆ

LEKSIČKE DVOJBE U HRVATSKOM STANDARDNOM JEZIKU

(na primjerima paronima i pleonazama)

Završni rad

JMBAG: 0303030825

Smjer: Hrvatski jezik i književnost

Kolegij: Tvorba riječi i leksikologija

Mentorica: doc. dr. sc. Blaženka Martinović

Pula, 24. rujna 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Nevena Bulić, studentica na Odsjeku za kroatistiku Odjela za humanističke znanosti u Puli, izjavljujem da je ovaj rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da bilo koji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi, ili u radu namijenjenu nekom drugom predmetu na Odsjeku za kroatistiku, odnosno na Odjelu za humanističke znanosti u Puli.

Studentica:

U Puli, ____ rujna 2015.

SADRŽAJ:

UVOD	5
1. HRVATSKI JEZIK KAO SUSTAV I KAO STANDARD	7
2. LEKSIKOLOGIJA	10
2.1. Leksičko-semantički odnosi među riječima	11
2.1.1. Sintagmatski leksičko-semantički odnosi među riječima.....	11
2.1.2. Paradigmatski leksičko-semantički odnosi među riječima.....	12
3. PARONIMIJA U LEKSIČKOM SUSTAVU HRVATSKOG STANDARDNOG JEZIKA	14
3.1. Leksičko-semantičke i gramatičke osobitosti paronima	15
3.2. Semantička i tvorbena analiza korpusa paronima.....	19
4. PLEONAZAM U HRVATSKOM STANDARDNOM JEZIKU	32
4.1. Analiza korpusa pleonazama.....	35
ZAKLJUČAK	42
LITERATURA	44
SAŽETAK	46
SUMMARY	47
PRILOZI	48
Prilog 1.	48
Prilog 2.	52

UVOD

U ovom radu raspravlja se o leksičkim dvojbama u hrvatskom standardnom jeziku. Preciznije, tematiziraju se leksički odnosi paronimija i jezični fenomen pleonazam. Dok se paronimija, kao paradigmatski leksički odnos gotovo i ne spominje u leksikološkim priručnicima, pleonazam koji se većinom definira kao jezična pogreška, često se spominje u jezičnim priručnicima i pravopisima, ali ne i u leksikološkim priručnicima.

Rad započinje kratkim osvrtom na odnos jezika kao sustava i jezika kao standardna s obzirom da se jezične dvojbe, pa tako i leksičke nastaju i razrješavaju unutar ta dva suodnosa. Kako je jezik kao sustav neutralan prema sociolingvističkim promjenama (a paradigmatski leksički odnos paronimija upravo nastaje pod utjecajem i društvenih i jezičnih promjena), osvrnuli smo se na značajke jezika kao standarda koji normira i reagira na unutarjezične i izvanjezične promjene i pojave.

Nadalje, ukratko smo prikazali leksikologiju s naglaskom na sintagmatske i paradigmatske odnose među riječima s obzirom na to da bi se u tom kontekstu paronimija trebala opisivati.

Kao temeljni rad u teorijskoj obradi paronima i paronimije poslužila nam je leksikološka studija *Od riječi do rječnika* Branke Tafre. Osim navedenog, služili smo se *Hrvatskim terminološkim priručnikom* i mrežnom stranicom *Jezični savjeti* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje gdje se paronimi ukratko definiraju. Uz teorijski prikaz pleonazama, analizirali smo ih preuzimajući rečenice iz *Hrvatske jezične riznice* u čijim bi kontekstima paronimi bili dvojbeni. Pri definiranju pojedinog paronima i pokušaju razjednačavanja značenja koristili smo se *Velikom rječnikom hrvatskog jezika* i rječnikom s mrežnih stranica *Hrvatskog jezičnog portala* te Babićevom *Tvorbom riječi u hrvatskom književnom jeziku* i *Hrvatskom gramatikom* Eugenije Barić i dr. Istraživanje smo proveli sa studentima treće godine preddiplomskog studija kroatistike, povijesti i talijanistike sa Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i studentima prve godine diplomskog studija elektrotehnike s Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Ukupno je ispitano petnaest studenata sa Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i petnaest studenata sa Sveučilišta u Rijeci. Paronimi su obrađeni na tvorbenoj i semantičkoj razini.

Što se tiče pleonazma, uz definicije iz jezičnih savjetnika, najviše smo se oslanjali na znanstveni članak *Pleonazmi u hrvatskom standardnom jeziku* autora Lane Hudeček, Milice Mihaljević i Kristiana Lewisa u kojem su pleonazmi podijeljeni na one normativno upitne i

neupitne. Ukratko smo prikazali sadržaj članka, ali se u praktičnom dijelu osvrćemo isključivo na normativno upitne. Za analizu normativno upitnih pleonazama pretraživali smo *Hrvatski nacionalni korpus* i grupirali ih prema semantičkom kriteriju na: 1) pleonazme među čijim sastavnicama postoji odnos hiperonim-hiponim, 2) pleonazme u kojima je jedan element sastavnica značenja drugog te 3) pleonazme čije su sastavnice sličnoznačne ili blisko značne.

1. HRVATSKI JEZIK KAO SUSTAV I KAO STANDARD

U teoriji jezika¹ postavlja se definicija da je „jezik kao standard normirani govor“² te da je govor 'ono kako se govori', a norma 'ono kako se treba govoriti', a jezik kao sustav 'ono kako se može govoriti', dakle apstraktni i kolektivni ostvaraj. S obzirom na to da jezikom kao sustavom upravljaju lingvističke zakonitosti, a jezikom kao standardom sociolingvističke zakonitosti, jezik sustav je neutralan prema povijesti, kulturi, naciji, politici, vjeri i sl. U jeziku kao sustavu ne postoji razlika između arhaizama i neologizama, barbarizama ili žargonizama, lokalizama i dijalektizama. Prema tome, jezik kao sustav ne razaznaje leksičke odnose sinonimije, antonimije, homonimije pa prema tome ni paronimije. Naime, jeziku kao sustavu je dovoljno da su riječi, primjerice, u odnosu paronimije, potencijalne, a kako će se one raspodijeliti u kontekstu, te kako će se odrediti značenjska razlika među paronimnim leksemima pitanje je norme jezika kao standarda. Stoga, da bi se razriješile leksičke dvojbe koje narušavaju kulturu govora, bitno je posegnuti za sredstvima i metodama normiranja i kodifikacije unutar jezika kao standarda (jezik realizacije potencije, ostvaren, postojeći). Prije svega, potrebno je osvrnuti se na leksičku normu s obzirom na to da je leksik najviše podložan promjenama iz kojih proizlazi odnos paronimije.

Osim toga, smatramo da je potrebno sintetizirati definiciju hrvatskog standardnog jezika koju čine sljedeće značajke:

- **Autonomnost**

Standardni se jezik „odlikuje autonomnošću, tj. neovisnošću, što znači da se ne podudara ni s jednim mjesnim govorom, dijalektom ili narječjem hrvatskog jezika“³. Prema tome, leksičko-semantički odnos paronimije promatrat ćemo isključivo unutar standardnog jezika jer se „paradigmatski odnosi uspostavljaju u granicama jednog idioma“⁴. Isto tako, leksičko-stilsku značajku pleonazam također promatramo u jeziku kao standardu jer ostali idiomi ne podliježu strogoj normiranosti pa su pogreške i nedoumice zanemarive.

¹J. Silić, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2006., str. 17.

²Ibidem

³ A. Frančić, B. Petrović, *Hrvatski jezik i kultura govora*, Zaprješić : Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti "Baltazar Adam Krčelić", 2013., str. 47

⁴B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije u: Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005., str. 253.

- **Svjesna normiranost**

„Standardni jezik ima svoje norme (pravila) kojima je uređena svaka njegova razina: pravopisna razina, glasovna razina (fonološka norma), razina oblika (morfološka norma), tvorbena razina, sintaktička razina, leksička razina. Norme standardnog jezika sadržane su u normativnim priručnicima: gramatikama, pravopisima i rječnicima.“⁵ Kao što smo i ranije spomenuli, da bi se kodificirao paradigmatički odnos paronimije treba se poslužiti normativnim priručnicima na gotovo svim razinama. Primjerice, da bi razlikovali paronimni par *susjedni/susjedski*, bitno je odrediti tvorbenu porodicu i tvorbenu značenju te značenju sufikasa (tvorbena razina), zatim leksički-sintagmatsku spojivost riječi i njihove valentnosti (sintaktička i leksička razina). No, prije svega, da bi neke riječi bile u odnosu paronimije, moraju pripadati istom gramatičkom razredu, području koje uređuje morfološka norma.

Što se tiče pleonazma, stilsko-lexičke značajke udvajanja značenja, moguće ga je urediti na svim normativnim razinama. Primjerice, pleonazmom se smatra izraz *sniženje -50 %*, pri čemu se izostavljivim određuje znak *minus* jer se njime udvaja poruka o sniženju. Takav primjer pleonazma naziva se *grafičkim*, dakle normira se kombinacijom leksičke i pravopisne razine.

- **Višefunkcionalnost**

Standardni je jezik odnosu prema jeziku kao sustavu, konkretna ostvarena cjelina. Standardni jezik podrazumijeva sveukupnost ljudskog znanja koji može izraziti u bilo kojem trenutku. Međutim, pod utjecajem izvanjezičnih faktora i standardni se jezik raslojava prema zahtjevima društva. Prema tome, standardni se jezik raslojava na pet funkcionalnih stilova hrvatskog standardnog jezika: razgovorni, književnoumjetnički, administrativni, publicistički i znanstveni stil.

Treba navesti da je kodificiranje paronimije iznimno važno za znanstveni stil jer se taj stil odlikuje preciznošću te bi pogrešna raspodjela paronima u sintagmatskom nizu značila iznošenje pogrešnih činjenica. Isto tako, za znanstveni stil bitno je stvarati specijalizirano nazivlje i pojmovlje radi „popunjavanja leksičkog fonda novim značenjskim jedinicama“⁶ čime se uzajamno razvija i leksik i znanost.

⁵A. Frančić, B. Petrović, *Hrvatski jezik i kultura govora*, Zaprešić : Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti "Baltazar Adam Krčelić", 2013., str. 47

⁶B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije* u: *Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005., str. 273.

Pleonazmi su naročito odlika administrativnog stila, koji su „naime jedna od pojava koja administrativno-poslovni stil čini administrativno-poslovnim stilom“⁷. Pogreškom se smatraju tek kad počinju gomilati jezična sredstva bez vrijednosti i „utjecati na opstojnost cjeline standardnog jezika“⁸.

- **Stabilnost u prostoru**

Stabilnost u prostoru podrazumijeva preciznu komunikaciju na čitavom hrvatskom teritoriju. U skladu s time, nadilaze se razlike među kajkavskim, čakavskim i štokavskim govorima.

- **Elastična stabilnost u vremenu**

Jezik kao standard ima potrebu za stabilnošću u vremenu da se ne bi narušilo sporazumijevanje među govornicima. Međutim, jezik je podložan promjenama čiji su razlozi unutarjezične i izvanjezične prirode. Unutarjezični razlozi odnose se na promjenu jezičnog sustava, dok se izvanjezični razlozi odnose na promjene izvanjezične stvarnosti u kojoj stalno nastaju novi predmeti i pojave koje treba imenovati i normirati. Pritom je „promjenama najpodložnija leksička razina, u jezik ulaze nove riječi (novotvorenice, oživljenice, posuđenice), a nestankom pojedinih predmeta i sl. njihovi nazivi iz aktivnog rječnika prelaze u pasivni te postaju zastarjelicama“⁹. Paronimi su riječi koje upravo zahtijevaju da budu normirane u jednom vremenskom odsječku, u sinkroniji, stabilni u vremenu iako nastaju povijesnim promjenama, dakle posljedica su dijakronijskog djelovanja izvanjezičnih i unutarjezičnih razloga. Pleonazmi se, s druge strane, nameću standardnom jeziku iz administrativnog stila (s kojim se govornici više susreću nego sa znanstvenim funkcionalnim stilom) te su većinom činjenica sinkronijskog stanja koje se nastoji ukloniti jer bi inače poremetili postojanost jezika kao standarda.

⁷J. Silić, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2006., str. 38.

⁸ Ibidem

⁹ Ibid. str. 49

2. LEKSIKOLOGIJA

Budući da se u ovom radu bavimo leksičkim odnosima, valjalo bi prije svega definirati razinu jezikoslovlja unutar koje se opisuju i razvijaju spomenuti odnosi riječi. Leksikologija se definira kao „dio znanosti o jeziku koji proučava i opisuje rječnik, rječnički sustav, leksik jednog prirodnog jezika postavljajući pritom i sva opća pitanja koja se odnose na riječ kao temeljnu jedinicu jezika.“¹⁰ Leksikologija, osim opisa individualnog sadržaja i izraza riječi, dakle unutarnje i vanjske strukture, objašnjava i međurječničke odnose na sintagmatskoj i paradigmatskoj razini. Treba pripomenuti da se unutar leksikološkog sustava ne opisuju leksičko-semantička struktura svih leksema jednog jezika, već se utvrđuju „općenita svojstva riječi,“¹¹ primjenjiva za analizu strukture leksičkih jedinica sa sinkronijskog stajališta. Osim leksikologije, znanost koja se bavi opisom riječi jest i gramatika, međutim leksikologija se bavi individualnom, odnosno pojedinačnom osnovom riječi i opisuje njezinu nominacijsku sastavnicu, dakle specifična svojstva pojedine leksičke jedinice koja su temeljena na zbivanjima, pojavama i predmetima u stvarnom svijetu, koje čovjek i društvo uvažavaju i zatim imenuju, dok gramatička sastavnica sadržava karakteristike zajedničke i ponovljive kod većeg broja riječi. Budući da se među gramatičke i nominacijske sastavnice postoji međusobna uvjetovanost, gotovo je nemoguće unutar riječi odrediti pripadnost jednoj ili drugoj komponenti, međutim, moglo bi se reći kako nominacijska komponenta „skreće pažnju“ na značenje riječi u izvanjezičnoj zbilji, dok gramatička komponenta usustavljuje izvanjezične pojave u smisleni jezično-komunikacijski potencijal. Odnos nominacijskog i gramatičkog sastava riječi mogli bismo usporediti dihotomijom sadržaj-forma u kojem nominacijska sastavnica podrazumijeva više sadržajni dio, dok gramatička komponenta više brine o formalnom dijelu koji se međusobno preklapaju i nadopunjuju. Ako se osvrnemo na unutarjezičnu poveznicu leksikologije i gramatike, najtanja granica nalazi se u tvorbi riječi jer se pri stvaranju novih riječi mora posegnuti u leksik postojećih, dakle u područje leksikologije, i nadopunjavati gramatičkim, odnosno tvorbenim nastavcima (prefiksima i sufiksima) koji su ograničene i relativno stalne gramatičke jedinice.

Primjerice, da bi se razriješla leksička dvojba pri izboru jednog od paronimnih parova (pr. *gensko/genetičko* podrijetlo Hrvata) u određenom kontekstu, bitno je odrediti tvorbenu

¹⁰ J. Melvinger, *Leksikologija*, Pedagoški fakultet, Osijek, 1984., str. 2.

¹¹ *Ibidem*

porodicu, tvorbeni nastavak i tvorbeno značenje paronima kako bi se izbjegla moguća sintaktičko-semantička pogreška.

Spomenimo još i leksičku semantiku „koja tumači prirodu riječi i određuje njezino leksičko značenje...“¹² Nadalje, Jasna Melvinger tumači kako se leksička semantika bavi opisom strukture jednostavnog značenja, kao i opisom semantičke strukture i semantičkih odnosa u višeznačnoj riječi, tumačenjem formalnih i semantičkih odnosa među različitim riječima te paradigmatskim semantičkim odnosima među značenjima različitih riječi. Uz pojašnjenje paradigmatskih semantičkih odnosa, Jasna Melvinger navodi „pitanja polisemije, homonimije, sinonimije, heteronimije, hiperonimije/hiponimije, komplementarnosti, antonimije“. Pritom se paronimija također definirana kao paradigmatski semantički odnos, no uopće se to ne spominje i ne naznačuje u daljnjoj razradi leksikoloških pitanja.

2.1. Lexičko-semantički odnosi među riječima

2.1.1. Sintagmatski leksičko-semantički odnosi među riječima

Sa stajališta leksikografije postoje dvije vrste leksičko-semantičkih odnosa riječi: paradigmatski leksičko-semantički odnos i sintagmatski. Sintagmatski odnosi uspostavljaju se u rečeničnom nizu, kao odnos dviju ili više riječi unutar složenice, sintagme i rečenice te su „uređeni na temelju semantičke selekcije“¹³. U leksikografskom priručniku Jasne Melvinger navedeni su sljedeći sintagmatski odnosi: :

- a) Generalizacijski odnos – selektirani semem je semantički nadređen selektinarnome. Primjerice, '*Studentski dom je stambena ustanova*'. U ovom primjeru, semem *stambena ustanova* je semantički nadređen sememu *studentski dom*. Sintagmatski odnos smatra se semantički i gramatički ispravnim.
- b) Specifikacijski odnos – selektirani semem je podređen selektirajućem. Primjer specifikacijskog sintagmatskog odnosa bio bi '*Boca je staklena*' pri čemu je semem *staklena* semantički podređen sememu *boca*.
- c) Tautologijski odnos – sintagmatski niz je semantički korektan, ali se značenje jednog semema ponavlja u značenju drugog pa je takav odnos riječi suvišan. Taj odnos riječi

¹² J. Melvinger, *Leksikologija*, Pedagoški fakultet, Osijek, 1984., str. 3

¹³ Ibid, str. 42

definira se i kao „... iskaz u kojem *subjekt* i *predikat* izražavaju isti pojam“¹⁴. Primjer za tautologijski odnos bio bi *Pismo je ispisano slovima*.

- d) Kontradiktorni odnos – sintagmatski odnos u kojem su sastavnice značenja jednog semema nespojive sa sastavnicama značenja drugog semema, odnosno njihova su značenja međusobno proturječna. Npr. *Kamen je drven*.

U sintagmatskog semantičke odnose riječi mogao bi se uvrstiti i jezični fenomen pleonazam kao odnos riječi u sintagmatskom nizu u kojem su riječi različitoga izraza, ali sličnog značenja (npr. *mjesec rujan*). Pritom, riječi u sintagmatskom nizu mogu biti u odnosu hiperonimije/hiponimije (*konj vranac*), sinonimije (*lijep i krasan*) Međutim, postoje iznimke u kojima je pleonastična sveza neophodna, primjerice u sintagmi '1992. godina' kako bi značenje bilo upotpunjeno ili kako bi se pojednostavnilo sklanjanje višečlanih imena (npr. sveučilište Harvard University) iako se u većini slučajeva smatra jezičnom pogreškom i nastoji se izbjegavati. Osim toga, u radu će se naknadno utvrditi kako pleonazam može biti i samo jedna riječ (*najminimalniji*) te se, prema tome, može odrediti i kao semantički odnos unutar riječi u kojem je dio riječi značenjski višak (umjesto *najminimalniji* dovoljno je reći *minimalan*). Pri određivanju značenjskog viška unutar jednočlane riječi, kao i kod paronima, potrebno je poznavati značenje tvorbene porodice i tvorbenih nastavaka te utvrditi je li njihovo spajanje potrebno ili nepotrebno.

2.1.2. Paradigmatski leksičko-semantički odnosi među riječima

Među leksičko-semantičkim odnosima riječi leksikologija tumači i uzajamnost riječi na paradigmatskoj razini prema kojoj se suodnos riječi temelji na izboru, svrstavanju, pa i zamjenjivosti jedne od njih u istom sintagmatskom kontekstu. Pritom obje riječi moraju biti semantički (pripadati istoj semantičkoj klasi) i gramatički (imeničnim i glagolskim kategorijama) kompatibilne sa sintagmatskom okolinom.

Među paradigmatskim semantičkim odnosima razlikuju se odnosi semantičke sličnosti među riječima: sinonimija, hiperonimija/hiponimija, heteronimija, te odnosi semantičke različitosti među riječima: antonimija i komplementarnost. Paronimija se, kao predmet ovog rada, u leksikološkim priručnicima hrvatskog jezika ne spominje, međutim, prema leksikološkoj studiji *Od riječi do rječnika* Branke Tafre, oni bi se mogli svrstati u paradigmatske leksičke odnose semantičke i formalne sličnosti među riječima. Za primjer

¹⁴ <http://proleksis.lzmk.hr/48459/>

možemo navesti paronimni par *elektronski/elektronički* koji se zbog izrazne i značenjske sličnosti mogu pogrešno smjestiti u sintagmatskom nizu.

3. PARONIMIJA U LEKSIČKOM SUSTAVU HRVATSKOG STANDARDNOG JEZIKA

Pri tumačenju leksikoloških odnosa u jezikoslovnoj literaturi hrvatskog jezika zapostavljen je leksičko-semantički odnos paronimije. Naime, „u leksikologiji još uvijek nema općeprihvaćene definicije paronimije niti postoji ustaljeni naziv za leksički odnos tvorbene sličnosti i semantičke različitosti“¹⁵. Ukratko, samo se u jednoj leksikološkoj knjizi *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina* Danka Šipke paronimija spominje kao rubna pojava u poglavlju o homonimima. Detaljnije se o pitanjima normiranja i primjene paronima bavi leksikološka studija *Od riječi do rječnika* Branke Tafre. Osim u navedenoj knjizi, pojam paronimije definiran je u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* kao „izvod iz druge riječi; izvedenica; odnos između dvaju ili više paronima; svojstvo paronima; nauka o paronimima; stilsko sredstvo (figura); sastoji se u povezivanju riječi izvedenih iz istog korijena: *noć noćevati, muku mučiti, mrkli mrak, zimu zimovati*“¹⁶. Nadalje, termin paronim definira se kao „srodna riječ; riječ slična svojim vanjskim oblikom drugoj; riječ izvedena iz iste primarne riječi kao i neka druga dana riječ. Paronimi su slični po obliku, ali se razlikuju po značenju; riječi koje su izvedene iz iste osnove; riječ koja je bliska drugoj riječi po svom vanjskom obliku... Vrlo su slični homonimima“¹⁷. Moramo primijetiti kako su definicije oba termina poprilično neusuglašene. Pojam paronim relativno je dobro objašnjen, iako bi usporedba s homonimima trebala biti bolje razjašnjena jer „homonimi imaju jednake izraze, paronimi djelomično, homonimi imaju različita značenja bez ijednog zajedničkog značenjskog obilježja, a paronimi imaju značenja s najmanje jednim zajedničkim značenjskim obilježjem.“¹⁸ S druge strane objašnjenje paronimije je gotovo promašeno jer se primjeri *muku mučiti, mrkli mrak* odnose na pleonastične sintagme, dakle sintagmatski odnos dok je paronimija isključivo paradigmatički odnos riječi.

Nešto suvremenija definicija paronima i paronimije nalazi se na mrežnim stranicama *Jezični savjeti* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i glasi: „Paronimi su riječi koje se slično izgovaraju, slično pišu ili slično zvuče, ali imaju različito značenje. Odnos dviju ili više takvih riječi naziva se paronimija. Paronimi su često riječi koje imaju istu tvorbenu osnovu, npr.: *crveniti* 'činiti što crvenim' i *crvenjeti se* 'postajati crven'. Zbog sličnosti izraza u uporabi se

¹⁵ B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije* u *Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005., str. 249.

¹⁶ R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, II. svezak. Matica hrvatska, Zagreb: 1969. str. 24.

¹⁷ Ibidem

¹⁸ B. Tafra, o. c., str. 258.

paronima često griješi.¹⁹ Osim toga, o paronimima se ukratko piše i u *Hrvatskom terminološkom priručniku* Lane Hudeček i dr. te se navodi kako „znak s pomoću svojeg izraza može ulaziti i u odnos paronimije. Paronimi su riječi sličnog glasovnog sastava, ali različita značenja, koje se često pogrješno upotrebljavaju jedna umjesto druge. Paronimi imaju sličan izraz, a najčešće i slično značenje (milijunti – milijunski, razlikuje se *milijunti* stanovnik od *milijunskog* grada; *informacijski* od *informatičkog*, razlikuje se *informacijski sustav* od *informatičke opreme*...“²⁰

Da bismo razjednačili paronimiju od ostalih paradigmatičkih semantičkih odnosa (sinonimija, antonimija), a kojima je također svojstveno značenje istokorijenskih riječi iz istog leksičko-gramatičkog razreda, treba naglasiti „da se tvorba nikako ne može promatrati odvojeno od semantike“²¹. Osobito je bitno značenjski razgraničiti sinonimične od paronimičnih sufikasa i prefikasa.

3.1. Leksičko-semantičke i gramatičke osobitosti paronima

Kao i svaki jezični znak tako i paronimi imaju tri dimenzije odnosa: semantički ili odnos između znakova i stvarnosti na koju se referiraju, sintaktički ili međuodnos znakova u sintagmatskoj okolini te pragmatički ili odnos znakova i osobe koja se njime služi. Da bismo normirali dvojbenu odnos paronimije, moramo voditi računa o svim trima dimenzijama jer je „jedan znak sintaktički i pragmatički uvijek povezan s drugim jezičnim ili nejezičnim znakovima te ga u okvirnoj i vremenski omeđenoj situaciji stvara govornik, a prima slušatelj“.²²

S obzirom na to da su zvukovna i(li) slovná supstancija (označenik, izraz) u paronima poprilično nezahvalna pri određivanju značenja (označenog, sadržaja) jezičnog znaka na asocijativnoj razini, najčešće se značenjska razgraničenost određuje u sintagmatskom nizu i u leksičkoj spojivosti. Primjerice, za prosječnog je govornika teško odrediti značenje u paronima *čitak/čitljiv*, međutim, pri leksičkoj kolokaciji većina bi zasigurno prije navela sintagme *čitljiv rukopis* i *čitka knjiga* nego obratno. Oslanjajući se na desosirovsku dihotomiju jezičnog znaka

¹⁹ Paronimi, <http://savjetnik.ihjj.hr/savjet.php?id=132>, 3. rujna 2015.

²⁰ L. Hudeček; M. Mihaljević, *Hrvatski terminološki priručnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2010. str. 41.

²¹B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije* u *Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005., str.

²²Lj. Šarić, *Antonimija u hrvatskome jeziku, Semantički tvorbeni i sintaktički opis*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007.

na označitelja i označenog, u paronimima još uvijek vlada velika nedoumica pri arbitrarnom udruživanju izraza i sadržaja u paronimijskom odnosu.

U studiji *Od riječi do rječnika* Branka Tafra navodi sljedeće razloge koji „narušavaju jezičnu normu zamjenjivanjem paronimnih parnjaka“²³:

- prevelika sličnost na razini izraza i sadržaja, npr. *okolina/okolica*
- nepoznavanje tvorbene osnove ili nedovođenje u vezu izvedenice i osnovne riječi, npr. *bolnički* <*bolnik, bolnični*< *bolnica*
- potiskivanje jednog parnjaka drugim, npr. češća uporaba pridjeva *elektronski* na račun pridjeva *elektronički* ili *psihološki* umjesto *psihologijski*
- nedovoljna značenjska razgraničenost i interferencija sa sinonimima, odnosno mogućnost uporabe obaju parnjaka u nekim kontekstima, npr. *stručni/strukovni, rukica/ručica*
- nepoznavanje značenja sufikasa i prefikasa, što bi olakšalo prepoznavanje značenja, npr. sufixi *-ast* i *-at* (*zrnast/zrnat*), prefiksi *o-* i *od-* (*oštetiti/odštetiti*)
- nepoznavanje leksičke spojivosti pojedinih riječi i njihove valentnosti, npr. *susjedski odnosi*, ali *susjedni stan; pocrveniti što, čime*, ali *pocrvenjeti od čega*
- nepoznavanje značenja posuđenica, npr. *diplomat/diplomant*
- nepoznavanje konteksta.²⁴

Nadalje, valjalo bi izdvojiti kriterije prema kojima su određene riječi paronimi, a koji su navedeni u već spomenutoj leksikološkoj studiji. Dakle, da bi riječi mogle biti paronimi, trebaju pripadati jednom jeziku jer se leksički odnosi promatraju unutar jednog jezičnog sustava te stoga ne postoji međujezična paronimija. Drugi kriterij zahtijeva da riječi pripadaju standardnom jeziku ili jednom organskom idiomu jer se paradigmatski odnosi „uspostavljaju u granicama jednog idioma.“²⁵ Pritom treba voditi računa o prostornoj, vremenskoj i stilskoj raslojenosti jezika. Treći kriterij odnosi se na vremensku raslojenost pri čemu se paronimi sagledavaju u sinkroniji, iako su paronimi posljedica dijakronijskog razvoja leksika. U sljedećem kriteriju navodi se kako riječi u odnosu paronimije moraju pripadati istom leksičko-gramatičkom i leksičko-semantičkom razredu te imati iste gramatičke kategorije kako bi bili zamjenjivi u istom kontekstu. Posljednja se tri kriterija odnose na semantičku dimenziju riječi te se navodi kako moraju pripadati istoj tvorbenoj porodici te imati „djelomično podudarnu

²³ B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije* u *Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005., str. 265.

²⁴ Ibidem

²⁵ Ibid, str 253.

fonološku i semantičku strukturu²⁶. Upravo zbog fonemske i semantičke sličnosti među riječima „postoji jak potencijal zamjenjivosti“²⁷.

Paronimi se mogu podijeliti prema tvorbenim načinima pa tako postoje prefiksadni paronimi (*utvrditi/ustvrditi, pojasniti/objasniti, okopati/opkopati*), korijenski paronimi (*crveniti/crvenjeti, oživiti/oživjeti*) i sufiksadni paronimi (*osnova/osnovica, spasitelj/spasilac, psihološki/psihologijski, čitač/čitatelj*). Od navedenih, sufiksadni paronimi su najčešći, a najviše ih čine pridjevi (*dokumentarni/dokumentacijski, goriv/gorljiv, drven/drveni, susjedni/susjedski, brojevni/brojni, genetski/genski, šumarski/šumski*), zatim imenice (*okolina/okolica, vršitelj/vršilac, brojitelj/brojač, gonič/gonitelj, imunost/imunitet, lirik/liričar*).

Uza spomenuto, Branka Tafra navodi kako su paronimi nastali „zbog rasterećivanja višeznačnosti (*strukovni/stručni, brojevni/brojni*), i/ili zbog izbjegavanja homonimije (*maseni/masovni* da ne bi bio *masni*), ali i zbog razjednačivanja sinonima (*gorljiv/goriv*)“²⁸. Osim toga, u poglavlju *Desinonimizacija* problematizira se i nastanak paronima razjednačivanjem sinonimnih sufikasa. S obzirom na to da u terminološkim sustavima postoji potreba za preciznim determiniranjem svakog pojma, desinonimizacija je itekako potrebna. Također, desinonimizacija bi poslužila pri razjednačivanju značenja novotvorenice nastale od polisemične riječi. Ona može nastati i zbog drugih potreba poput „težnje da se razjednači imenovanje živog od neživog, konkretnog od apstraktnog, aktivnog od pasivnog i sl.“²⁹ Iako postoji radova koji su prepoznavali različita značenja dvaju paronima i njihovu upotrebu, ta se semantička pojava nije prepoznavala kao nastanak paronimijskih odnosa. Tako se, primjerice, u jezičnom savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* Nives Opačić, izdvaja niz paronimnih parova (*antikni/antički, broj/brojka, civilizacijski/civilizirano, elektronski/elektronički, gadljiv/gadan, otočni/otočki...*), međutim nijednom ih se ne naziva paronimima niti sličnim izrazom već samo precizira i razjednačuje semantičko značenje. Primjerice, pridjev *otočni* odnosi se na bilo koji otok, dakle pridjev u općenitom značenju, dok pridjev *otočki* ima značenje kletika i odnosi se isključivo na mjesto Otok. Na isti se način desinonimiziraju pridjevi *uskršnji/uskrsni* gdje se *uskršnji* odnosi na Uskršnje otoke, a *uskrsni* na Uskrs.

Da bi rezultati desinonimizacije, odnosno značenje desinonimiziranih riječi bilo jasnije govornicima hrvatskog jezika te da bi se doskočilo pogrešnoj raspodjeli u kontekstu, oni bi se

²⁶ B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije u Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005., str. 254.

²⁷ Ibidem

²⁸ Ibid, str. 261.

²⁹ Ibid, str. 270.

morali popisati u rječnicima, ali pod dvjema različitim natuknicama. Primjerice, u članku *Leksik i norma*, profesor Josip Silić navodi dublete *spasilac* i *spasitelj* koje su upotrebljive u standardnom jeziku i istoznačnice prema denotativnom značenju, ali s različitim konotativnim značenjem upotrebljive su i u različitim funkcionalnim stilovima i kontekstima pa su prema tome i paronimi. Shodno tome u lingvističkom se pojmovlju mogu razdvojiti *primalac* i *davalac* od *primatelja* i *davatelja* prema odnosu živo: neživo (*jezik primalac* i *davalac* od *primatelja* i *davatelja krvi*) i *označilac/označitelj*. Osim razjednačavanja odnosa živo : neživo, u primjerima *spasilac/spasitelj*, *slušatelj/slušać* ostvarena je desinonimizacija prema odnosu opće : pojedinačno. Dok paronimu *slušatelj* ostaje opće značenje 'onoga koji sluša', paronim *slušać* dobiva pojedinačno značenje 'onoga kojemu je zanimanje da sluša, studenta'.

Postoje, zatim, primjeri paronima nastali paronimizacijom, odnosno desinonimizacijom sinonimnih sufiksa od kojih se jedan parnjak „specijalizirao“ za jedan semantički razred kao što su *brojač*, *čitač*, *istraživač*, *klizač*, *snimač*, *pretraživač*. Kako navodi Branka Tafra, „dok se sufiksom *-telj* tvore *nomina agentis*, sufiksom se *-ać* mogu tvoriti i *nomina agentis* (imenice za vršitelj radnje) i *nomina instrumenti*“³⁰ (imenice za stvari), no upravo zbog terminoloških potreba sufiksi na *-ać* nastoje se specijalizirati samo za riječi koje spadaju u leksički razred *nomina instrumenti*.

Da zaključimo, u radu se još spominje potreba za stvaranjem tvorbenog rječnika u kojem bi se napravio popis sinonimnih tvorbenih morfema te opisali dosadašnji primjeri razjednačivanja sinonimnih sufikasa u svrhu tvorbe novih leksičkih jedinica. Potreba za tvorbeni rječnikom je tim veća jer su rječnici hrvatskog standardnog jezika neusuglašeni pri razlikovanju paronima od sinonima. Primjerice u Anićevu rječniku paronimi *genetski/genetički* donose se ovako:

genetički prid. biol. 1. koji se odnosi na genetiku; genetski 2. koji se odnosi na genezu

genetski prid. koji je uvjetovan genima, koji se nasljeđuje genima, *usp.* genetički

U oba leksema navode se uputnice koje sugeriraju sinonimičan odnos paronima *genetski/genetički*. Međutim, da bi se desinonimizirali, potrebno je ukloniti uputnicu i navesti više primjera za leksičku spojivost. Nadalje, korisno bi bilo navesti kako se pridjev *genetski* tvori motiviran imenicom *geneza*, a pridjev *genetički* nastaje prema *genetika*. S obzirom na to

³⁰ B. Tafra, *Paronimi između uporabe i kodifikacije* u *Od riječi do rječnika*, Zagreb, 2005, str. 272.

da se dvije osnovne riječi imaju zasebno značenje, i pridjevi koji se odnose na njih trebali bi imati samostalno značenje.

3.2. Semantička i tvorbeno analiza korpusa paronima

S obzirom na to da paradigmatički leksičko-semantički odnos paronimije još uvijek nije normiran, sastavili smo anketu da bismo istražili odnos normativnih priručnika i govornika hrvatskog jezika prema paronimima. Anketa se sastoji od trideset rečeničnih primjera preuzetih iz korpusa *Hrvatske jezične riznice*. Primjeri paronimnih parova preuzeti su iz jezičnih savjetnika navedenih u literaturi i leksikološke studije *Od riječi do rječnika* Branke Tafre.. U istraživanju su sudjelovali studenti treće godine preddiplomskog studija kroatistike, povijesti i talijanistike sa Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, te studenti prve godine diplomskog studija elektrotehnike sa Tehničkog sveučilišta u Rijeci. Ispitanici su trebali između dva ponuđena paronimna parnjaka (npr. *bolnički/bolnični*) izabrati jedan za koji smatraju da odgovara kontekstu. Anketom³¹ se htjelo provjeriti odnos normiranja paronima u rječnicima i jezičnim savjetnicima i uporabe u praksi. Drugim riječima, provjerili smo koji su od predloženih paronimnih parnjaka dvojbeni pri raspodjeli u kontekstu, razlikuju li ih normativni priručnici i nude li rješenje pri leksičkim dvojbama. Osim toga, u grafičkom smo prikazu³² razdvojili odgovore studenata Odsjeka za Humanističke znanosti u Puli i studenata Tehničkog fakulteta u Rijeci.

Točan odgovor	PARONIMNI PAROVI ZAMJENJIVI U KONTEKSTU ³³	
	(rezultati ankete u postocima)	
1. bolnički	bolnični – 0%	bolnički – 100%
2. brojka	broj – 64%	brojka – 36%
3. civilizirani	civilizacijski – 17%	civilizirani – 83%
4. crvenjeti	crveniti – 26%	crvenjeti – 74%
5. čitatelj	čitač – 7%	čitatelj – 93%
6. diplomat	diplomat – 80%	diplomant – 20%
7. drveni	drveni – 50%	drvni – 50%

³¹ Anketa se nalazi na kraju rada u Prilogu 1.

³² Graf se nalazi pri kraju rada u Prilogu 2.

³³

8. ekstremitet	ekstrem – 3%	ekstremitet – 97%
9. elektronički	elektronski – 20%	elektronički – 80%
10. energetska	energetski – 97%	energijski – 3%
11. gadan	gadljiv – 60%	gadan – 40%
12. informatički	informatijski – 3%	informatički – 97%
13. izvođač	izvoditelj – 7%	izvođač – 93%
14. dalji	dalji – 100%	daljnji – 0%
15. genetsko	genetsko – 93%	genetičko – 7%
16. građevinski	građevinski – 93%	građevni – 7%
17. katastrofičan	katastrofičan – 10%	katastrofalan – 90%
18. knjižni	knjiški – 47%	knjižni – 53%
19. listopadski	listopadni – 57%	listopadski – 43%
20. magnetski	magnetni – 70%	magnetski – 30%
21. medni	meden – 27%	medni – 73%
22. okolica	okolica – 87%	okolina – 13%
23. osjetljiv	osjetan – 10%	osjetljiv – 90%
24. psihički	psihički – 97%	psihološki – 3%
25. stjecati	stjecati 87%	sticati – 13%
26. stranica	strana – 3%	stranica – 97%
27. strukovni	stručni – 90%	strukovni – 10%
28. susjedski	susjedni – 10%	susjedski – 90%
29. vodič	vodič – 77%	voditelj – 23%
30. vodni	vodeni – 43%	vodni – 57%

1. bolnični/bolnički

Primjer: *KBC Rebro golem je **bolnički** kompleks koji je po svim funkcionalnim kriterijima zastario.*

U radu Branke Tafre navodi se pridjev *bolnični* čija natuknica u rječnicima hrvatskog jezika ne postoji, a sugerira se kao odnosni pridjev motiviran imenicom *bolnica*, dok bi se pridjev *bolnički* odnosio na imenicu *bolnik* prema analogiji s tvorbom pridjeva *imenički* ← *imenik*, *imenični* ← *imenica*. U navedenom primjeru preuzetog iz korpusa Hrvatske jezične riznice pridjev *bolnički* odnosi se na *bolnica*, a od 30 ispitanika svi su izabrali pridjev *bolnički*.

2. broj/brojka

Primjer: *To je golema brojka ljudi čak i za Ameriku, kamoli Hrvatsku!*

U Anićeovom rječniku stoji u značenju '**brôjka** ž 1. znak za broj, arapska brojka; cifra, znamenka', a imenica *broj* ima šire semantičko područje na koje se referira. O razlici imenica *broj* i *brojka* piše Nives Opačić objašnjavajući da „one, naime, nisu istoznačnice. *Broj* ima više značenja, no zacijelo je prvo ono matematičko: riječ ili simbol za izražavanje količine jedinica. *Brojka* pak znači *znak za broj, znamenka, cifra*. Zato i govorimo npr. o jednoznamenkastim, dvoznamenkastim, dvjema znamenkama, trima znamenkama itd. Tako je *brojka 5* jednoznamenkasti broj...“³⁴ Prema istraživanju, dvije trećine ispitanika odlučilo se za imenicu *broj* što je očekivano s obzirom na to da se imenica *brojka* rjeđe koristi. Međutim, prema primjeru preuzetog iz korpusa HJR odabir bi bio *brojka*. Pravo rješenje teško je odrediti jer se obavijest može odnositi na količinu ljudi (izraženo brojem) ili na znamenku odnosno cifru broja ljudi (izraženo brojkom).

3. civilizacijski/civilizirani

Primjer: *Odluka o oprost, koji je donijela hrvatska država, civilizirani je čin koji je nakon rata omogućio (kakav-takav) suživot dojučerašnjih neprijatelja.*

U tom slučaju ispitanici su se usuglasili s navedenim primjerom i odlučili za pridjev *civilizirani* koji stoji u značenju '1. koji je priveden civilizaciji, koji je prožet civilizacijom [civilizirana pokrajina], 2. koji se ponaša pristojno, u skladu s običajima civiliziranog društva (o osobi) [civilizirano ponašanje]'³⁵, a Nives Opačić objašnjava ga detaljnije navodeći da *civiliziran* znači kulturan, kultiviran, školovan, prosvijećen, pristojan, uljudan, uljuđen. Prema tome, u ovom slučaju nema previše dvojbi što je potvrdilo i istraživanje.

4. crveniti/crvenjeti

Primjer: *Na Uskrs je mobitelom snimao mjesec, kad je primijetio da se u oblaku uz mjesec nešto počelo stvarati, a i sam je mjesec počeo crveniti.*

Paronimi *crveniti/crvenjeti* spadaju u korijenske paronime prema tvorbi riječi. Među njih navode se i glagoli poput *oživjeti/oživiti, zelenjeti/zeleniti, bijeliti/bijeljati, stariti/starjeti* koji se tvore od pridjeva sufiksom **-i-** ('koji znače davati osobinu koju kazuje pridjev'³⁶, *crveniti*) i

³⁴ Opačić, Nives; *Reci mi to kratko i jasno*, Novi Liber, Zagreb, 2009.

³⁵ Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 144.

³⁶ Barić, Eugenija i dr. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 377.

sufiksom *-j/e-* ('koji znače dobivati osobinu koju iskazuje pridjev' *crvenjeti*). S obzirom na to da je u tome primjeru „mjesec počeo“ dobivati osobinu pridjeva crven, ispravan izbor bio bi *crvenjeti* jer ono postaje crveno. Od 30 ispitanika 22 ih se odlučilo za *crvenjeti*.

5. čitač/čitatelj

Primjer: *Premda kao pohlepan čitatelj svega što mi dođe na dohvata ruke prema svakome tekstu imam vrlo visok prag tolerancije, knjigu Branka Šömena »Amenkamen« ipak neću pročitati.*

Među ispitanicima samo su dvoje zaokružili pridjev *čitač* što ne bi bilo netočno prema definiciji u rječniku gdje *čitač*, između ostalog, označava onog 'koji mnogo čita' pa je prema tome sinonimičan *čitatelju*. S druge strane, *čitatelj* se definira kao 'onaj koji čita iz vlastitih pobuda', te nema dodatnih konotacijskih značenja. Obe imenice tvorene su sufiksalsnom tvorbom nastavcima *-ač* i *-telj* koji služe za tvorbu imenica s oznakom vršitelja radnje, međutim, sufiksom *-ač* tvore se i imenice za stvari. Prema tome, da se ne bi stvarale leksičke dublete koje standardni jezik ne trpi, imenica *čitač* specijalizirala bi se za *nomina agentis* u zamjenu za englesku posuđenicu *skener*. Na isti način tvore se i imenice *pisač* (*printer*) i *pretraživač* (*browser*).

6. diplomat/diplomant

Primjer: *Službenim preuzimanjem dužnosti Ashdown je postao četvrti diplomat koji je stao na čelo Ureda visokog predstavnika (OHR), institucije koja ima iznimno široke ovlasti u primjeni Daytonskog sporazuma.*

U rječniku Vladimira Anića navodi se definicija *diplomat* ('onaj koji se bavi diplomatskim poslovima'³⁷), ali se ne navodi natuknica *diplomant* koji označava onog 'koji je pred diplomatskim ispitom'³⁸. Oba leksema su potpuno preuzeti internacionalizmi pa nam ni sufiksni ne nude rješenje pri semantičkom razgraničenju. Međutim, većina ispitanika, njih 26, odlučilo se za *diplomat* pa možemo pretpostaviti da je značenjska razlika jasna.

7. drveni/drveni

Primjer: *Policija je u vozilu pronašla četiri peći na drveni ugljen, a prozori su bili zabrtvljeni s unutrašnje strane.*

³⁷ Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 219.

³⁸ *Hrvatski jezični portal*, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, 20. rujna 2015.

Istraživanje je pokazalo da su ispitanici neusuglašeni (15 : 15) pri „smještaju“ ispravnog pridjeva uz imenicu *ugljen*. U ovom slučaju radi se o opisnom pridjevu *drveni* i odnosnom pridjevu *drvni*. Oba pridjeva imaju zasebno značenje u rječniku: **drven** 'koji je načinjen od drva, koji se sastoji od drva'; **drvni** 'koji se odnosi na drvo'. Također, u *Jezičnom savjetniku* raspravlja se o razgraničavanju odnosnih i opisnih pridjeva sa sufiksom **-(a)n, -ni** te se navodi kako se odnosni pridjevi objašnjava isključivo preoblikom *koji se odnosi na*, a značenja opisnih pridjeva su mnogobrojna. Dakle, opisnih pridjevi sadrže svojstva imenice od koje su tvoreni i najčešće se tvore sufiksom -an, -en (*drveni stol, drvena klupa, drveni ugljen, drveni namještaj, drvena ograda, drveni prozor, drveni pod*), dok se u odnosnih pridjeva značenje odnosi na imenicu, ali se ne sastoji od nje (*drvni plin, drvna industrija*). Prema tome, ispravno bi bilo *drveni ugljen*.

8. ekstrem/ekstremitet

Primjer: *Preciznim motrenjem zaključeno je da je Leonardu za slikanje te ruke poslužio mrtvi, odnosno odrezani **ekstremitet** nekog nesretnika.*

Premda se u savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* uz sličnoznačne riječi navodi par *ekstrem/ekstremitet*, istraživanje je pokazalo da su dvojbi oko razjednačavanja tih leksema gotovo nema. Osnovna riječ tvorenice *ekstremitet* je *ekstrem* u značenju 'krajnji stupanj čega, ono preko čega se ne može', dok je *ekstremitet* 'krajnji dio tijela'. Prema tome, *ekstrem* ima općenito značenje, dok je *ekstremitet* rezerviran za područje anatomije.

9. elektronskom/elektroničkom

Primjer: *Druga nesumnjiva korist je zakon o **elektroničkom** potpisu koji će izjednačiti **elektronički** i vlastoručni potpis.*

U ovom primjeru većina ispitanika (24) zaokružila je ispravno (*elektronički*), međutim, za one kojima je razlika nejasna, treba reći da se *elektronički* tvori od *elektronika*, a *elektronski* od *elektron*. Prema tome, potpis je *elektronički* jer nastaje primjenom znanja iz *elektronike*, područja koje se „bavi proučavanjem i konstruiranjem sprava, aparata“³⁹.

10. energetski/energijski

³⁹ Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, 20. rujna 2015.

Primjer: *U tom kontekstu privlačni su već postojeći **energetski** objekti za proizvodnju toplinske energije u kojima je moguće dograditi opremu i proces za proizvodnju električne energije.*

I u ovom primjeru anketiranje je pokazalo da nema dvojbi između paronima *energetski/energijski*. Razlog tomu je i nekorištenje pridjeva *energijski*. U rječniku Vladimira Anića uopće se ne navodi, dok se pridjev *energetski* definira kao onaj 'koji se odnosi na energetiku; koji daje, sadrži, proizvodi energiju'⁴⁰. Međutim, kako je *energija* polisemična možda bi bilo korisno da se popiše i pridjev *energijski* kako se u praksi ne bi zamijenio s pridjevom *energetski*. Da pojasnimo, *energetski* je leksički spojiv s riječima koje u posredstvu imaju ljudsko djelovanje poput: *stručnjak, savjetnik, objekt, resursi*, a *energijski* s riječima koje se odnose na energiju samu poput: *energijski udar, energijski slom, energijski kolaps, energijski izvor, energijski učinak, energijski kabel*.⁴¹

11. gadljiv/gadan

Primjer: *Težak, dramatičan, poučan film sa sjajnim crtežom i aktualnom tematikom ovaj film je na trenutke brutalan, gotovo **gadan**, a opet tako prepoznatljiv u našoj svakodnevicu.*

U rječniku se paronimi navode različito, pa tako *gadan* ima konkretno i apstraktno značenje onog 'koji je ružan; odvratn, neugledan' i 'zao, pokvaren, podao', a *gadljiv* '1. koji izaziva gađenje; gadan, odvratn, gnusan, 2. koji se kao gadi, sklon gađenju'⁴². Prema navedenom, pridjevi bi mogli biti sinonimični, a neusuglašenost u anketi opravdana, međutim, u savjetniku *Reci mi to kratko i jasno* oni se značenjski razjednačavaju pa se predlaže da pridjev *gadljiv* bude rezerviran za čovjeka. Prema tome, ispravno bi bilo *gadan film*.

12. informacijski/informatički

Primjer: *Danas se susrećemo s novim identitetom sofisticiranih kriminalaca koji su **informatički** obrazovani, uglašeni i ne podsjećaju na kriminalce.*

S obzirom na to da je 29 od 30 ispitanika zaokružilo *informatički* čini se da je razlika jasna. Ipak, napomenut ćemo da se *informacijski* odnosi na *informacije* te je sinoniman s pridjevom *obavijesni*, i leksički spojiv sa *sustavom, društvom, tehnologijom, ekonomijom, središtem*. Pridjev *informatički* nastaje od *informatika* i odnosi se isključivo znanstvenu disciplinu temeljenu na prijenosu, pronalasku i obradi informacija pomoću računala. *Informatički* može

⁴⁰ Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 292.

⁴¹ Znika, Marija; *Energetski i energijski*, file:///C:/Users/korisnik/Desktop/204jezicni_savjet3_2007.pdf, 20. rujna 2015.

⁴² Ibid, str. 338. (Anić)

biti leksički spojiv i sa *sustavom* i *tehnologijom*, s tim da moramo paziti atribuirati li se posredstvom informatike ili informacija.

13. izvoditelj/izvođač

Primjer: *Izvođač terenskih radova izabrat će se na međunarodnom natječaju.*

Već smo spominjali potrebu za razlikovanjem imenica tvoreni sufiksom *-ač* i *-telj*. Prema kriterijima tvorbe imenica sa značenjem vršitelja radnje *izvođač* i *izvoditelj* mogu biti sinonimični, međutim, budući da tvorenice imaju isti korijen, u ovom slučaju *izvoditi*, potrebno ih je desinonimizirati jer jezik standard ne trpi (leksičke) dublete. Međutim, u *Jezičnom savjetniku* upozoravaju na nepotrebnu „agresiju sufiksa *-telj* na druge konkurentne sufikse za oznaku vršitelja radnje“⁴³ te smatraju da uz *izvođača radova* ne treba uvoditi *izvoditelja radova*. S obzirom da su oba paronima normirani u rječnicima, potrebno je, u semantičkoj odrednici, pojasniti leksičku spojivost pojedinog kako bi se izbjegla dvojbenost i sinonimičnost. Primjerice, Stjepan Babić navodi kako sufiks *-telj* prevladava u tvorbi imenica od nesvršenih glagola IV. vrste (među koje spada i *izvoditi*, *voditi*, *učiti*, *goniti* i sl.), a sufiks *-ač* u V. vrsti (*čitati*, *gledati*, *davati*, *slušati*...). No istraživanje pokazuje da u ovom slučaju dvojbu razrješava pragmatično mišljenje koje odabire *izvođača radova*. *Izvoditelj* se može specijalizirati za imenovanje pojedinca pri izvođenju predstave ili događaja.

14. dalji/daljnji

Primjer: *Najnoviji vrtlog ukazuje da je i tamo mir sve **dalji**, a kaos redovno stanje.*

U ovom primjeru dvojbe pri odabiru paronima nije bilo jer je pridjev *dalji* u ovom kontekstu prihvatljiviji. Međutim, razlika među njima postoji pa o tome govori Nives Opačić navodeći da *daljnji* ima pojačano značenje prema *dalek* kao 'onaj koji dolazi, koji je na redu, koji se dodaje...', a pridjevi *dalji* je komparativni oblik pridjeva *dalek*. Na stranicama *Hrvatskog jezičnog portala* *dalji* se navodi kao kanonski oblik sa značenjem 'oni koji su iz veće daljine' pa u tom smislu ulazi u paroniman odnos s pridjevom *daljnji*.

15. genetsko/genetičko

Primjer: *U potrazi za zajedničkim ocem, znanstvenici su nacrtali **genetsko** obiteljsko stablo čovječanstva.*

⁴³ Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka (izvr. ur.); *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena, Školske novine, Zagreb, 1999., str. 92.

Ranije smo u radu raspravljali o potrebi razlikovanja paronima *genetski/genetički*, pa kao što je predloženo, *genetski* bi se trebao odnositi na *genezu*, a *genetički* na *genetiku*. Iako su rječnici neusuglašeni pri određivanju i razjednačavanju tvorbene osnove pojedinog pridjeva, pa se tako *genetički*⁴⁴ odnosi na genetiku i na genezu, a *genetski* na gene i genetiku, ispitanici su se većinom odlučili za *genetski*. U tom slučaju tvorbena značenje pridjeva *genetski* bio bi 'koji se odnosi na genezu'.

16. građevni/građevinski

Primjer: *Teški građevinski strojevi oštećuju pločnik i kolnik, ne štedeći ni okoliš i zelene površine.*

U ovom primjeru pridjevi u odnosu paronimije imaju različitu tvorbenu osnovu, pa tako *građevni* motivira imenica *gradnja*, a *građevinski* imenica *građevina*. Međutim, rječnici ne daju jasno rješenje jer prema definicijama i *građevinski* i *građevni* potječu od imenice *gradnja* pa su prema tome sinonimični. Osim toga, u natuknicama se navodi kako oba pridjeva mogu biti spojivi s imenicom *strojevi*. Anketa pokazuje da bi ispravna spojivost bila *građevinski strojevi*.

17. katastrofičan/katastrofalan

Primjer: *AIDS je posebno katastrofičan za afrički kontinent, gdje je broj žrtava tolik da dolazi do prave depopulacije.*

S obzirom na to da je pridjev *katastrofalan* češće upotrebljiv od *katastrofičan* ispitanici su se u većem broju odlučili za *katastrofalan*. Rječnici popisuju oba pridjeva pod različitim značenjem. Pridjev *katastrofalan* označuje onog 'koji uzrokuje katastrofu', dok pridjev *katastrofičan* znači onog 'koji najavljuje katastrofu, koji je znak ili posljedica katastrofe'⁴⁵. U ovom slučaju za razrješavanje dvojbe potreban je širi kontekst da bi odredili *uzrokuje li AIDS katastrofu ili je najavljuje*. Odgovor donekle u rečenici sugerira prezentski oblik glagola *dolaziti* u značenju budućnosti, pa bi prema tome odgovor bio *katastrofičan*.

18. knjiški/knjižni

⁴⁴ Usp. Anić, Vladimir; *Veliki hrvatski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2009. str. 345

⁴⁵ *Hrvatski jezični portal*, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, 20. rujna 2015.

Primjer: *Najšarmantniji domaći **knjižni** sajam i ove godine obećava deset ludih dana i noći uz knjigu i autore Krimiće, ubojice i policijske inspektore, koji su bili protagonisti prošloga Sa(n)jma knjiga u Puli.*

U ovom primjeru ispitanici su bili neodlučni. Međutim, rječnici u ovom slučaju donose rješenje pa je tako *knjiški* onaj 'koji je karakterističniji i običniji za jezičnu komunikaciju nego za govornu; koji se nalazi samo u knjigama', a *knjižni* 'koji pripada knjizi kao predmetu'⁴⁶. Prema tome, odgovor bi bio *knjižni sajam*.

19. listopadni/listopadski

*Lijep je **listopadski** dan i ja nemam drugog posla nego da učinim što mi je čovjek rekao.*

Kako je *listopadni* nastao složeno-sufiksalsnom tvorbom i preinačuje se kao 'onaj kojemu lišće pada', navedeni pridjev može se odnositi samo na biljke, odnosno stabla. S druge strane, pridjev *listopadski* definira se kao onaj 'koji se odnosi na listopad' pa je, prema tome, ispravna sintagma *listopadski dan*.

20. magnetni/magnetski

Primjer: *Obaraju se i prijašnji rekordi u brzini vožnje. U travnju 1999. godine japanski **magnetski** levitacijski vlak Maglev na poligonu za testiranje srušio je prijašnji rekord od 531 kilometar i dosegao brzinu od 552 kilometra na sat.*

U *Hrvatskom terminološkom priručniku* navode se sljedeće definicije paronima *magnetni/magnetski*:

- **magnetni** koji se odnosi na stalni magnet: *magnetna igla, magnetna potkova, magnetni štap*
- **magnetski** koji se odnosi na pojave, polja i sile prouzročene gibanjem električnih naboja i promjenama električnih polja: *magnetsko polje, magnetske silnice.*

U ovom slučaju potrebno je šire znanje da bi se odredilo sadrži li vlak magnet (tada bi odgovor bio *magnetni*) ili se kreće po principu magneta (tada bi odgovor bio *magnetski*). Logičniji bi odgovor bio *magnetski vlak* iako su se ispitanici većinom izjasnili za *magnetni*.

⁴⁶ Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 582-583.

21. meden/medni

Primjer: *Na međunarodnom sajmu inovacija u Ženevi nedavno je Medolada, **medni** ukusan namaz s lješnjakom i kakaom, nagrađen prestižnom diplomom za kakvoću.*

U tome primjeru većina ispitanika odlučili su se za ispravnu sintagmu *medni namaz*. Razlika među paronimima, kao što se predlaže u *Hrvatskom terminološkom priručniku*, u tome je što *meden* ima preneseno značenje 'koji je sladak, dražestan' i odnosi se na živa bića, dok *medni* znači 'koji sadržava med'.

22. okolica/okolina

*Inače, **okolica** mora je rijetko naseljena.*

Od 30 ispitanika 26 ih se odlučilo za imenicu *okolica*, što je ispravno jer *okolica* ima geografsko značenje, dok *okolina* označava društveno okruženje u kojem se netko nalazi.

23. osjetan/osjetljiv

Primjer: *Posebno je težak i **osjetljiv** rad s mladim ljudima u to osjetljivo vrijeme njihova psihičkog i fizičkog traženja (puberteta).*

Prema tvorbi riječi⁴⁷ pridjevi sa sufiksom **-ljiv** tvore se od glagola te imaju značenje mogućnosti, dok su pridjevi sa sufiksom **-an** izvedeni od imenica. Oni se razlikuju i prema značenju (*osjetljiv* – koji se može osjetiti; *osjetan* – koji se odnosi na osjet; primjetan) te dvojbi gotovo nema što pokazuje i istraživanje pa su većina ispitanika (27 od 30) ispravno zaokružili.

24. psihički/psihološki

Primjer: *Oni su maksimalno spremni, što je najvažnije, **psihički** su već pripremljeni na nove uvjete.*

U navedenom kontekstu razlika paronima *psihički/psihološki* nije upitna što pokazuje i rezultat istraživanja. Da pojasnimo, *psihički* je izveden od imenice *psiha*, a *psihološki* je motiviran imenicom *psiholog*.

25. sticati/stjecati

Primjer: *Vjerojatno stoga jer su se već od ranije za to počeli **stjecati** određeni preduvjeti.*

⁴⁷Babić, Stjepan; *Tvorba riječi u Hrvatskome književnome jeziku*, HAZU, Zagreb, 2002., str. 477.

U rječniku⁴⁸ se u odrednici leksema *sticati* navodi uputnica koja sugerira sinonimičnost s leksemom *stjecati*. Međutim, u savjetniku Nives Opačić⁴⁹ navodi se kako *sticati* znači 'poticati vatru', a *stjecati* 'vlastitim radom zaslužiti što, zaraditi, ostvariti'. Prema rezultatima ispitivanja, s takvim se objašnjenjem slaže 26 od 30 ispitanika.

26. strana/stranica

Primjer: *Nastupilo je razdoblje književnoga profesionalizma: pisanje je posao kao i svaki drugi, rukopisi se naručuju, dok se pisci izdavaču često ugovorom obvezuju da će napisati određeni broj stranica ili naslova godišnje.*

Iako su prema svim kriterijima riječi *strana* i *stranica* u odnosu paronimije, istraživanje pokazuje da su u kontekstu rijetko zamjenjive. Dok je *strana* polisemična riječ, *stranica* se odnosi samo na list papira.

27. stručni/strukovni

Primjer: *Naime, razna znanstvena zvanja i stručni nazivi mogu se steći, po logici stvari, samo na temelju obrazovanja.*

Navedeni paronimi imaju istu tvorbenu osnovu (struka), ali se značenjski razlikuju. Iako oba pridjevna sufiksa *-ni* i *-ovni* služe za tvorbu pridjeva od općih imenica za neživo, oni se značenjski razlikuju. Tako se u savjetniku⁵⁰ navodi kako je *stručan* 'onaj koji zna svoj posao', a *strukovan* 'onaj koji se odnosi na struku'. Prema tome, ispravna sintagma bila bi *strukovni nazivi* iako praksa ne pokazuje isto (samo 3 ispitanika izabrali su *strukovni*).

28. susjedni/susjedski

Primjer: *Susjedski odnosi na jednoj granici postali su posljedicom odnosa na drugoj granici.*

U tome slučaju rječnici donose jasnu razliku između paronima *susjedni* (koji se odnosi na susjedstvo) i *susjedski* (koji se odnosi na susjede). U ovom slučaju sinonimni sufiksi *-ski*, *-ni* razjednačili su se prema odnosu živo : neživo. Dakle, radi se o *susjedskim odnosima (odnosi među susjedima)*, što je većina ispitanika prepoznala.

29. vodič/voditelj

⁴⁸ AniĆ, Vladimir; *Veliki hrvatski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 1477.

⁴⁹ Opačić, Nives; *Reci mi to kratko i jasno*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 198.

⁵⁰ Opačić, Nives; *Reci mi to kratko i jasno*, Novi Liber, Zagreb, 2009, str. 200.

Primjer: *Prvo začuđeno odobravanje grupe uslijedilo je ispred zgrade HNK gdje je vodič istaknuo dugu povijest obrazovanja u Hrvatskoj.*

Dok je imenica *vodič* u rječniku⁵¹ potvrđena kao polisemična riječ, pa se tako odnosi na živo (*turistički vodič*) i neživo (*vodič struje*), *voditelj* se odnosi samo na onog 'koji vodi u pojedinim emisijama i programima javnih priredaba, TV ili radija'. U skladu s time u ovom kontekstu ispravo je (*turistički*) *vodič*.

30. vodeni/vodni

Primjer: *Značajan problem su i vodni resursi odnosno otpadne vode.*

Iako su oba pridjeva tvoreni imenicom *voda*, oni nisu sinonimični. U rječniku se pridjev *vodeni* definira kao onaj 'koji je pun vode, koji sadrži mnogo vode; koji se odnosi na vodu', a pridjev *vodni* kao onaj 'koji pripada vodi'. U tom smislu, *vodeni* je opisni pridjev, a *vodni* odnosi. U skladu s time, ispravno je *vodni resursi* jer *resursi* ne mogu biti sastavljeni od *vode*.

Prema rezultatima analize, paronime možemo podijeliti na: 1) kontekstno nedvojbene (*bolnički/bolnički, dalji/daljnji, čitač/čitatelj, ekstrem/ekstremitet, građevinski/građevni, genetski/genetički, informacijski/informatički, osjetan/osjetljiv, psihički/psihološki strana/stranica*) i 2) kontekstno dvojbene (*broj/brojka, civilizacijski/civilizirani, gadan/gadljiv, listopadski/listopadni, meden/medni, knjiški/knjižni, vodeni/vodni itd.*). Nadalje, dvojbene paronime možemo podijeliti prema kriterijima: 1) nepoznavanja tvorbene osnove i tvorbenih nastavaka (*elektronički/elektronski, gadan/gadljiv, magnetski/magnetni, drveni/drveni, knjiški/knjižni, listopadni/listopadski, susjedni/susjedski, vodeni/vodni*), 2) nerazlikovanje značenja korjenskih paronima (*crveniti/crvenjeti, stjecati/sticati*), 3) nepoznavanje polisemičnosti riječi od kojih su nastali paronimi (*čitač/čitatelj, vodič/voditelj*) (4) interferencije sa sinonimima (*strukovni/stručni, meden/medni, okolica/okolina, osjetan/osjetljiv*).

Nadalje, najviše je neujednačenih odgovora bilo u primjerima *drveni/drveni, gadan/gadljiv, knjiški/knjižni, listopadski/listopadni, vodeni/vodni* koji dokazuju da niti kontekst nije dovoljan za razrješavanje dvojbi pri raspodjeli paronima. Navedeni primjeri u odnosu su odnosni: opisni pridjevi sa sufikslnim nastavkom *-eni/ -ni* čije je značenje ispitanicima očito bilo nepoznato ili su ih smatrali sinonimima.

⁵¹ Anić, Vladimir; *Veliki hrvatski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 1749-1750.

Prema grafu koji prikazuje razliku odgovora studenata Odsjeka za humanističke znanosti i studenata Tehničkog fakulteta izveli smo sljedeće zaključke:

- u primjeru paronima *broj/brojka*, studenti humanističkog usmjerenja imali su više točnih odgovora;
- pri izboru paronima *civilizacijski/civilizirani*, više pogrešnih odgovora imali su studenti s humanističkog odjela (4 od 15), iako bi se očekivalo suprotno;
- prema rezultatima, razliku između značenja paronima *crvenjeti/crveniti* u većem broju prepoznali su studenti humanističkog odjela, iako su i drugi studenti većinom izabrali ispravan odgovor
- u odabiru ispravnog paronima *drveni/drvni* prednjače studenti tehničkog smjera, ali ih zato nadmašuju studenti humanističkog odjela pri pravilnoj raspodjeli paronima *elektronički/elektronski* što začinuje s obzirom na to da je pridjev *elektronički* češće u uporabi među studentima tehničkih znanosti;
- s druge strane, začinuje da se čak jedanaest studenata humanističkih znanosti odlučilo za *gadljiv film* umjesto *gadan film*, dok su studenti elektrotehnike bili gotovo podjednako neusuglašeni;
- u leksičkoj kolokaciji *knjižni sajam*, više točnih odgovora imaju studenti humanističkih znanosti, iako su od njih petanest, šestoro zaokružili *knjiški sajam*
- također, u paronima *katastrofičan/katastrofalan* i *stručni/strukovni* u kojim je velika većina ispitanika izabrala krivi odgovor (*katastrofalan* umjesto *katastrofičan* i *stručni* umjesto *strukovni*), studenti tehničkog fakulteta imali su više ispravnih odgovora (dva za *katastrofičan* i dva za *strukovan*)

Iz navedenog možemo zaključiti da su u nekim primjerima studenti tehničkog fakulteta bili za nijansu bolji, iako su u izrazito dvojbenim primjerima (*drveni/drvni*, *vodeni/vodni*, *knjižni/knjiški*) podjednako neodlučni.

4. PLEONAZAM U HRVATSKOM STANDARDNOM JEZIKU

Za razliku od paronimije, pleonazam se često problematizira u normativnim priručnicima hrvatskog standardnog jezika. Tako nailazimo na definiciju pleonazma u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* R. Simeona gdje stoji da je pleonazam „dodatak riječi koja je na tom mjestu suvišna; skupljanje riječi s istim značenjem, nepotrebno gomilanje izraza koji su međusobno slični po smislu; suvišne riječi u govoru koje ne obogaćuju njegov smisao i sadržaj...“⁵² Nadalje, u rječniku se navodi nekoliko vrsta stilskih pleonazama: perifraza, perisologija, ditologija, tautologija. Od svih navedenih, samo se tautologija smatra jezikoslovnim fenomenom dok ostale vrste pripadaju području teorije književnosti. U rječniku se razgraničava tautologija i pleonazam, pa tako tautologija „opisuje isti pojam drugim izrazom“ (*tužan i nesretan*), a pleonazam dodaje suvišnu riječ kojoj je pojam sadržan u drugoj riječi“⁵³ (*očima pogledati*). Nadalje, navodi se moguća podjela pleonazma na onaj u širem smislu (paraplerom, perisologija, tautologija) i užem smislu. „To su bile zacijelo prvobitne motiviranje riječi koje nam se sada čine u rečenici suvišne, i to zbog same stvari, ukoliko je njihovo dodavanje zahtijevao smisao i gramatički odnos, ili iz razloga individualne prirode, ukoliko je afekt gomilanjem izražajnih sredstava namjerice tražio da se pojača djelovanje.“⁵⁴ Usto, pod natuknicom pleonazma navodi se morfološka podjela pleonazama na one u kojima je: 1) imenica zališna uz glagol (*pisati rukom*), 2) pridjev izlišan uz imenicu (*stara starica*), 3) prilog izlišan uz glagol (*penjati se gore*), 4) zamjenica izlišna uz imenicu (*ja promatram, ona se je nasmijala*).

Na daljnja tumačenja pleonazama nailazimo u savjetniku *Govorimo hrvatski* Mihovila Dulčića koji ih smatra leksičko-semantičkom i stilskom značajkom u kojoj se sintagmatska veza sastoji „od dviju punoznačnih riječi koje se značenjski preklapaju, zbog čega dvaput govorimo isto, odnosno jednu riječ, pridjev ili prilog, možemo izostaviti, a da to ne bude na štetu smisla...“⁵⁵ Primjeri pleonastičnih veza ili konstrukcija u ovom radu su: *sići dolje, popeti se gore, vremensko razdoblje, vratiti se natrag, potencijalna mogućnost, uslužni servis* te jednočlani značenjski (super)superlativi: *najoptimalniji, najminimalniji, najmaksimalniji*. Na kraju, prof. Mihovil Dulčić zaključuje kako su pleonazmi odlika lošeg stila i nepoznavanja

⁵² R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, II. svezak. Matica hrvatska, Zagreb: 1969., str. 62.

⁵³ Ibidem, str. 63

⁵⁴ Ibidem

⁵⁵ Dulčić, Mihovil (prir.) *Govorimo hrvatski; Jezični savjeti*, Hrvatski radio – Naklada Naprijed, Zagreb, 1997, str. 433.

jezika te ih stoga treba izbjegavati. Sličnim se riječima pleonazmi opisuju u knjizi *Hrvatski jezik i jezična kultura* u poglavlju o leksičkoj normi: „Pleonastične se sintagme sastoje uglavnom od dviju punoznačnih riječi u kojih značenje jedne riječi pokriva značenje druge riječi.“⁵⁶uz popratne primjere: *3. po redu, dvojica prijatelja, no međutim, cirka oko, čak štoviše...*

Detaljniji pregled i analiza pleonazama nalazi se u znanstvenom članku *Pleonazmi u hrvatskom standardnom jeziku* gdje se pleonazmi dijele na normativno nesporne (1) **pleonazam kao stilski figura** – koji su nedvojbeni jer se hotimično upotrebljavaju kako bi se pojačao izraz, 2) **frazeološki pleonazam** (*bez kraja i konca, ni traga ni glasa*) te 3) **onomastički pleonazam** koji nastaju kao „posljedica dvojezičnosti u pojedinim sredinama prevođenjem stranog (aloglotskog) elementa domaćim (idioglotskim)“⁵⁷) i one koji podliježu normativnoj intervenciji. Oni koji se s normativnog gledišta smatraju spornima dijele se prema formalnim, sintaktičkim i semantičkim kriterijima.

Što se tiče formalnih kriterija pleonazmi mogu biti jednorječni (*najoptimalniji*) ili višerječni (*ja osobno mislim*). Usto, pleonazmi se formalno dijele prema promjenjivosti sastavnih elemenata na pleonazme s promjenjivim članovima (*srcolik oblik, zvjezdolik oblik, mjesec svibanj, mjesec srpanj, pod imenom Globus, pod imenom Vjesnik, svi mogući izbori, sve moguće potrebe*) i pleonazme s nepromjenjivim članovima. Pleonazmi s promjenjivim članovima se mogu kombinirati prema formuli:⁵⁸

- *Zamjenica + glagol (ja mislim)*
- *Redni broj godina zaredom (peta godina zaredom)*
- *Oko brojevni prilog (oko dvadesetak)*
- *Glagol + imenica koja ima isto korijen kao glagol ili njoj sinonimna imenica (pjevati pjesmu, planirati plan)*
- *Prethodno/ već + glagolski pridjev (prethodno spominjan)*
- *Pojava + glagolska imenica (pojava stvaranja krvnih ugrušaka)*
- *Stanje + imenica (stanje ekonomske krize)*

⁵⁶A. Frančić, B. Petrović, *Hrvatski jezik i kultura govora*, Zaprešić : Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti "Baltazar Adam Krčelić", 2013, str. 207.

⁵⁷Lana Hudeček, Kristian Lewis, Milica Mihaljević: *Pleonazmi u hrvatskome standardnom jeziku*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knj. 37/1, 2011., str. 45.

⁵⁸Ibid str. 47

Prema jezičnom kriteriju pleonazmi se dijele na:⁵⁹

- Grafički pleonazam (*sniženje – 50%, u razdoblju od 1. svibnja – 31. svibnja, takozvani „pjesnici“*)
- Morfološki pleonazam (*Bad Blue Boysi, keksi*)
- Tvorbene pleonazam (*ispljunuti, najmaksimalniji, obadvojica, nadopuniti*)
- Sintaktički pleonazam
 - pleonastična sveza (*razina vodostaja, povlačiti se unatrag*)
 - pleonastični niz (*sretan i nasmijan, divan i krasan...*)
 - pleonastična rečenica (*Čuješ me ili me ne čuješ?*)
- Tekstni pleonazam (*Zato vjerojatnije nije znatnije do izražaja došla politička pripadnost kandidata jer se radilo o vrlo važnom razdoblju za budućnost Unije.*)

Nadalje, prema semantičkom kriteriju pleonazmi se dijele na:

- one čije su sastavnice pleonastične konstrukcije istoznačne ili bliskoznačne među kojima se ubrajaju prototipni primjeri *čak štoviše, no međutim, stoga jer*
- one među čijim sastavnicama postoji odnos hiperonim – hiponim kao što su *žena predsjednica, mjesec siječanj, grad Pula, konj vranac*
- one među čijim sastavnicama postoji odnos hiponim – hiperonim: *oker boja, bež boja*
- one među čijim je sastavnicama odnos mjerna jedinica – veličina koja se mjeri: *kilogram težine, metar duljine,*
- one u kojih je jedan element sastavnica značenja drugoga elementa: *stara starica, druga alternativa, potencijalna mogućnost, onako kako, prvi prioritet, često puta...*

U sljedećem poglavlju obrađuje se korpus pleonazma preuzet u jezičnim savjetnicima. Pojavnost pleonazama provjerili smo u građi *Hrvatskog nacionalnog korpusa* odakle su i preuzeti primjeri. Nadalje, analizirani pleonazmi dijele se prema formalnom kriteriju na jednorječne i višerječne, a višerječni pleonazmi grupirani su prema semantičkim kriterijima na one:

- među čijim sastavnicama postoji odnos hiperonim – hiponim,
- u kojima je jedan element sastavnica značenja drugog elementa
- u kojima su sastavnice pleonazama istoznačne ili bliskoznačne

⁵⁹Ibidem, str. 48.

4.1. Analiza korpusa pleonazama

JEDNORJEČNI

1. najminimalniji

Primjer: *Osječani vjeruju da će u subotu biti još uspješniji, iako bi ih sigurno zadovoljio i najminimalniji trijumf.* (7)

Pridjev *minimalan* preuzet je iz latinskog u kojem već ima superlativno značenje pa je dvostruko kompariranje suvišno. Na to često upozoravaju jezični savjetnici nazivajući takve primjere supersuperlativima. Međutim, i bez poznavanja etimologije danog, jasno je da *minimalan* znači *najmanji mogući* što potvrđuju i rječnici pr. (**minimalan** prid. <odr. –ni> najmanji mogući, u najmanjem iznosu, najsitniji).⁶⁰ Osim toga, uz pridjev *minimalan* u gramatičkoj odrednici ne navodi se komparativni oblik dok se u pridjevima koji se stupnjevaju donosi (pr. **malen** prid. <odr. –nī, komp. mānji⁶¹> . Primjer je preuzet iz publicističkog stila u kojem se pleonazmi trebaju izbjegavati jer su najčešći izvor (ne)uzornog pisanja među govornicima hrvatskog jezika.

2. najoptimalniji

Primjer: *Nakon toga ćemo vidjeti kad je najoptimalniji trenutak za nastavak štrajka.* (17)

Među primjerima supersuperlativa u *Jezičnom savjetniku* navodi si i pridjev *optimalan* koji spada među latinske superlative te se, stoga stupnjevanje hrvatskim tvorbenim načinima ne provodi. Osim toga, u Anićeve rječniku već u objašnjenju ('onaj koji najbolje odgovara [*optimalno rješenje*]; najbolji, najpovoljniji') sugerira se superlativno značenje i ne donosi se gramatička odrednica s podacima o stupnjevanju.

3. sveukupno

Primjeri: *Glavni tajnik smatra da je hrvatska Vlada sveukupno poduzela brojne korake prema ispunjenju svojih međunarodnih obveza.*

Prema članku *Pleonazmi u hrvatskom standardnom jeziku* prilog *sveukupno* smatra se pleonazmom u svim kontekstima osim kad se upotrebljava u računovodstvu. Prema tome, u navedenom kontekstu bio bi pleonastičan. U rječniku se, međutim, popisuje izvedeni pridjev

⁶⁰ Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 755.

⁶¹ ibidem, str. 720.

(**sveukupan** 'koji se iskazuje, pokazuje u svim dijelovima; sav, ukupan'), a koji autori navedenog članka također smatraju pleonastičnim i imenica (**sveukupnost** 'cjelina svih bića i svih pojava')⁶². Osim toga, prilog *sveukupno* pojavljuje se 565 puta, a pridjev *sveukupan* čak 904 puta u *Hrvatskom nacionalnom korpusu* pa pleonastičnost ostaje dvojbena.

VIŠERJEČNI

- **MEĐU SASTAVNICAMA PLEONAZAMA POSTOJI ODNOS HIPERONIM - HIPONIM**

4. mjesec lipanj

Primjer: *Početak mjeseca lipnja prisjetio sam se kako već pet punih i dugih godina nisam bio u Međugorju.* (147)

U navedenom primjeru pleonastična sveza je *mjesec lipanj*. U tom odnosu *lipanj* je hiponim *mjeseca* kao što su i *ljet*, *jesen*, *zima*, *proljeće* hiponimi kolokacije *godišnje doba*. S obzirom na to da su hiponimi značenjski podređeni hiperonimima te sadržavaju precizniji dio značenja, u tom slučaju izostavljiv element je *mjesec*. Prema broju pojavnica takva sintagma je učestala, međutim u standardnom jeziku treba je izbjevati.

5. žena predsjednica (23)

Primjer: *Royal, svjesna kako su joj šanse da postane prva žena predsjednica Francuske sve manje, izjavljuje da se boji kako bi Sarkozyjeva pobjeda mogla potaknuti nasilje, pogotovo imigranata iz predgrađa koji se zdušno protive bivšem ministru unutarnjih poslova jer on nije imao mnogo razumijevanja za njihove probleme.*

Primjer pleonazma u kojem su sastavnice u odnosu hiperonimije/hiponimije je i *žena predsjednica* jer je, već iz mocijske tvorenice *predsjednica*, jasno da se radi o ženskom rodu pa je hiperonim *žena* nepotrebno navoditi. Na isti način treba izbjevati i ostale pleonastične konstrukcije u kojima je iz tvorbenih nastavaka razvidan rod, najčešće ženski, kao što su: *žena direktorica*, *žena pjesnikinja*, *žena vozačica* i sl.

⁶² Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str 1515.

- **JEDAN JE ELEMENT SASTAVNICA ZNAČENJA DRUGOG ELEMENTA**

6. gradonačelnik grada

Primjer: *Hoće li se od sljedećih izbora gradonačelnik grada Zagreba birati neposredno?* (697)

Iako sintagma *gradonačelnik grada* u istraživanom korpusu broji čak 697 pojavnica, u standardnom jeziku se treba izbjegavati jer se u složenici *gradonačelnik* imenica *grad* već pojavljuje pa je takvo udvajanje značenja suvišno. S obzirom na to da *grad Zagreb* osim statusa grada ima i status administrativne jedinice, te se tada *Grad* piše velikim početnim slovom, u tom slučaju konstrukcija *gradonačelnik Grada Zagreba* nije pleonazam.

7. vremensko razdoblje

Primjer: *Takvim načinom zasigurno se smanjuje vremensko razdoblje glede osnivanja tvrtke.* (1019)

Pleonastična sintagma *vremensko razdoblje* spominje se u gotovo svim jezičnim savjetnicima u odlomku o pleonazmima, pa ipak u HNK broji 1019 pojavnica. Da razjasnimo, i pridjev *vremenski* ('koji se odnosi na vrijeme') i imenica *razdoblje* ('odsječak vremena; doba, era, period')⁶³ u odnosu su bliskoznačnosti. Sasvim bi dovoljno bilo navesti *Takvim načinom zasigurno se smanjuje razdoblje glede osnivanja tvrtke.* ili čak *Takvim načinom zasigurno se smanjuje razdoblje osnivanja tvrtke.*

8. često puta

Primjer: *Mi koji dolazimo s kontinenta i koji bi sve na brzinu, često puta smo zatečeni i često puta nas nervira što je ovdje sve – polako ćemo.* (179)

U istraživanom korpusu pleonastična konstrukcija *često puta* spominje se 179 puta. U jezičnim savjetnicima prototipni je primjer pleonazma, a suvišni element u tome primjeru je priložna čestica *put*. Međutim, u rječniku se navodi da „u vezi s glavnim brojevima, većim od dva, i drugim riječima za količinu pokazuje ponavljanje radnje [pet puta; mnogo puta; svaki put]“⁶⁴, a prilog *često* označava količinu.

9. prethodno spomenut

⁶³ Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 1301.

⁶⁴Ibidem str. 1268.

Primjer: *Time dolazimo u novu situaciju prethodno spomenute nemoći.* (56)

Kako pridjev *spomenut*, nastao preobrazbom glagolskog pridjeva trpnog, ima prošlo značenje kao i većina pasivnih participa, a vremenski prilog *prethodno* koji znači 'prije čega (o čemu je riječ), neposredno prije čega'⁶⁵ u podcrtanoj sintagmi smatra se nepotrebnim.

10. već naveden

Primjer: *Koja je, osim već navedenog, klasična vještičja ikonografija.* (125)

Navedena pleonastična sintagma sastoji se od priložne čestice *već* koja ima vremensko značenje (*već pril. (čest.)* (za vrijeme) *6. izriče gotovost zbivanja ili radnje*⁶⁶), a pridjev *naveden* (također nastao preobrazbom glagolskog pridjeva trpnog) atribuirao svršenost nečega. Prema tome, značenja im se djelomično preklapaju pa je njihova kombinacija suvišna. Izostavljiv element u ovom primjeru je čestica *već*.

11. drugi po redu

Primjer: *Proteklog je tjedna u našem gradu održan drugi po redu Mediteranski sajam zdrave hrane i ljekovitog bilja.* (189)

U tome primjeru treba izostaviti sintaktičku skupinu *po redu* s obzirom na to da brojevni pridjev *drugi* već sadrži značenje poretka odnosno redoslijeda.

12. aktivno sudjelovati

Primjer: *Turska već sada aktivno sudjeluje protiv Rusije u čečenskom sukobu.* (801)

S obzirom na to da glagol *sudjelovati* nastaje prefiksalsnom tvorbom od glagola *djelovati*, a načinski prilog *aktivno* nastaje sufiksalsnom tvorbom imenice *aktiv* koja je preuzeta iz latinskog *aktivus* 'djelatan, radan'⁶⁷, njihovo je značenje gotovo istovjetno pa treba izostaviti latinsku prilagođenicu.

13. ući unutra

Primjer: *To, za početak, znači da je izvan dvorane ostalo stotinjak ljudi koji nisu mogli ući unutra.* (68)

⁶⁵ Ibidem, str. 1175.

⁶⁶ Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009., str. 1713.

⁶⁷ *Hrvatski jezični portal*, http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search_by_id&id=f11jUA%3D%3D, 19. rujna 2015.

Pleonastična sintagma *ući unutra* navodi se među prototipnim pleonazmima kao što su *silaziti dolje, penjati se gore, izići van*. U navedenim primjerima izostavljivi su prilozi jer je smjer kretanja izražen u glagolima.

14. u razdoblju od x do x

Primjer: *Iz Australije su se u razdoblju od 1991 . do 1997. godine u Hrvatsku vratile 1092 osobe.* (6665)

Iako je takva pleonastična konstrukcija gotovo ustaljena (izbrojeno je 6665 pojavnica), zbog načela ekonomičnosti, bilo bi sasvim dovoljno navesti izraz *od 1991. do 1997.* Pritom se rečenica uopće ne doima nepotpunom. (*Iz Australije su se od 1991. do 1997. u Hrvatsku vratile 1092 osobe.*)

15. u trenutku kad

Primjer: *No istraživanja pokazuju da se prosječna dob supružnika u trenutku kad stupaju u brak neprestano povećava.*

U tome primjeru suvišna je sintagma *u trenutku* jer označava vrijeme kraćeg trajanja te ga je suvišno kombinirati s vremenskim prilogom *kad*. Izostavljiv element mogao bi biti i prilog *kad*, međutim, tada se rečenica mora gramatički preinačiti.

16. izići van

Primjer: *Kada policija odluči s njima će se izići van.* (53)

Već smo raspravljali o pleonazmima u kojem se uz glagole kretanja navodi i mjesni prilog, pa tako i u tome primjeru treba izbaciti suvišnu sastavnicu *van*.

17. opet ponoviti

Primjer: *Ne znam kad će se opet ponoviti takva prilika.* (20)

U rječniku se uz natuknicu priložne česticu *opet* navodi kao sinonim *ponovno* koji je tvoren od glagola *ponoviti* pa je suvišno pisati *opet* odnosno *ponovno ponoviti*.

• SASTAVNICE PLEONAZMA SU ISTOZNAČNE ILI SLIČNOZNAČNE

18. kako i na koji način

Primjer: *Osim toga, ministar se pita kako i na koji način liječnici planiraju nadoknaditi rad koji je propušten tijekom štrajka?* (45)

U tome primjeru obje sastavnice pleonazma su načinski prilozni pa stoga i sadržajno istoznačni. Prema tome, navođenje je oba priloga u sintagmatskom nizu zališno. S obzirom na to da su istoznačni, svejedno je koji ćemo element izostaviti.

19. No međutim

Primjer: *No međutim, neki piloti i osoblje odbili su prihvatiti mogućnost gubitka posla te su zaprijetili novim štrajkovima.* (30)

Pleonazam *no međutim* navodi se među prototipnim pleonazmima jer su oba zamjenjiva u istom kontekstu kao „sinonimični“ tekstni veznici. Stoga, budući da treba izbjegavati sinonime u sintagmatskom nizu, isto vrijedi i za „sinonimične“ tekstne veznike.

20. oko desetak

Primjer: *Prošlo je oko desetak minuta toga njegovoga tumačenja.* (51)

U jezičnim savjetnicima često se upozorava na pleonastičnu konstrukciju priloga *oko* i brojevnih priloga koji označavaju približnu količinu. Kako se i uz objašnjenje priloga *oko* navodi *približno*, jasno je da je pleonazam *oko desetak* suvišan. Dovoljno je reći *desetak minuta* ili *oko deset minuta*.

21. onamo kamo

Primjer: *Načelno mogu reći da idemo onamo kamo trebamo ići.* (6)

S obzirom da rečenica *Načelno mogu reći da idemo kamo trebamo ići* ne zvuči zaknutom bez mjesnog priloga *onamo*, smatramo da je nepotreban. Izostavljiv element je prilog *onamo* jer se od njega ne može tvoriti zavisna rečenica bez koje bi obavijest bila nepotpuna.

22. čak štoviše

Primjer: *Završetkom Domovinskog rata učinci i posljedice rata nisu nestale, čak štoviše neki se negativni učinci, kao što su posljedice uvjetovane društveno-ekonomskim stanjem i stresom, multipliciraju.* (135)

Kao i u primjeru s pleonazmom *no međutim*, savjetuje se izbjegavanje pleonazma *čak štoviše*. Iako su sastavnice pleonazma nepunoznačne riječi, u rječnicima se uz natuknicu jedne u odrednici navodi i druga sastavnica što sugerira bliskoznačnost

za isticanje i za dodavanje onome što je rečeno; dapače, štoviše⁶⁸. Prema toma, zamjenjive su u istom kontekstu pa ih zajedno ne treba navoditi.

23. prvi prioritet

Primjer: *No, jesu li smanjenje stope kriminala i sigurnost građana prvi prioritet u Zagrebu.* (36)

Iako atributi služe da pobliže objasne imenicu, u tom slučaju atribut *prvi* semantički je zalihostan jer imenica *prioritet* već označava prvenstvo, „veću važnost u odnosu na druge“⁶⁹.

24. približno oko

Primjer: *Ukupna ulaganja kreću se približno oko 4 milijuna kuna.* (30)

Navedeni prilozima smatraju se pleonazmima jer oba spadaju u istu kategoriju riječi te, iako nisu punoznačne, u rječniku se uz natuknicu *oko* u odrednici navodi *približno* što znači da su sinonimični. Već smo naveli kako se sinonimi izbjegavaju u sintagmatskom nizu pa isto vrijedi i za navedenu konstrukciju. U tom slučaju obje su sastavnice jednako izostavljive.

⁶⁸ Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, 19. rujna 2015.

⁶⁹ Ibidem

ZAKLJUČAK

U ovom radu proučavale su se leksičke dvojbe u hrvatskom standardnom jeziku na primjerima paronima i pleonazama. Premda se paronimi ne spominju u leksikološkim priručnicima, te nisu normirani poput sinonima, antonima i homonima, detaljno su opisani u studiji *Od riječi do rječnika* Branke Tafre. U radu se paronimi, odnosno paronimija definiraju kao paradigmatički leksičko-semantički odnos izrazne sličnosti i semantičke različitosti. Osim toga, navode se jezični kriteriji prema kojima riječi ulaze u odnos paronimije. Primjerice, paronimi se promatraju unutar jednog jezika i jednog idioma, u ovom slučaju hrvatskom standardnom jeziku te moraju spadati u isti leksičko-gramatički razred. Nadalje, paronimi se promatraju u sinkroniji jer su, kao i sinonimi i homonimi, činjenica sinkronijskog stanja jezika. U studiji se, između ostalog, napominje kako rječnici nisu usuglašeni i precizni pri definiranju riječi, pri navođenju osnovne riječi od koje su tvoreni, te nedostatak primjera leksičke spojivosti. Osim toga, riječi koje se u leksikološkoj studiji smatraju paronimima, u rječnicima se često objašnjavaju kao sinonimi. Nadalje, u radu se predlaže desinonimizacija sinonimnih sufikasa za tvorbu novih riječi (paronima) u terminološka svrhe.

Budući da se paronimi zbog izrazne sličnosti često zamjenjuju u kontekstu pri čemu obavijest može biti pogrešna jer im je značenje različito, Branka Tafra piše o potrebi stvaranja tvorbenog rječnika. U tom rječniku razjednačili bi se sinonimni sufiksi i značenja pojedinih sufikasa da bi se lakše razlikovale istokorijenske riječi s različitim tvorbenim nastavcima, odnosno paronimi.

U praktičnom dijelu rada napravili smo analizu prikupljenih paronima. Za tvorbenu analizu paronima služili smo se *Hrvatskom gramatikom* Eugenije Barić i dr. i Babićevom *Tvorbom riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Osim toga, za određivanje značenja pojedine riječi služili smo se *Velikim hrvatskim rječnikom* Vladimira Anića te rječnikom *Hrvatskog jezičnog portala*. Usto, proveli smo istraživanje među ukupno trideset studenata koji su se trebali odlučiti između dviju ponuđenih riječi u odnosu paronimije. Rezultati su pokazali da leksičke dvojbe postoje i kad je predložen kontekst. Najviše nedoumica bilo je u primjerima: *listopadni/listopadski*, *knjiški/knjižni*, *crveniti/crvenjeti*, *broj/brojka*, *vodeni/vodni*, *meden/medni*, *magnetni/magnetski*.

Nadalje, u radu smo opisali pleonazme koji se smatraju jezičnom pogreškom udvajanja značenja na svim jezičnim razinama (pravopisnoj, morfološkoj, tvorbenoj, leksičkoj i tekstnoj razini). U teorijskom dijelu usporedili smo definicije pleonazma iz jezičnih

savjetnika u kojima se najčešće objašnjavaju kao udvajanje značenja na sintagmatskoj razini. Međutim, u znanstvenom članku *Pleonazmi u hrvatskom standardnom jeziku* prikazani su na svim jezičnim razinama.

U praktičnom dijelu analizirali smo prikupljeni korpus pleonazama na leksičkoj razini. Za istraživanje pojavnosti pleonazama služili smo se građom *Hrvatskog nacionalnog korpusa*, i podijelili prema semantičkom kriteriju i formalnom kriteriju. Iz istraživanja se može zaključiti kako do udvajanja značenja dolazi zbog nepoznavanja značenja pojedine riječi.

LITERATURA

Anić, Vladimir; *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2009.

Babić, Stjepan; *Tvorba riječi u Hrvatskome književnome jeziku*, HAZU, Zagreb, 2002.

Bagić, Krešimir; *Od viška glava (ne) boli*. Vijenac, 423, Zagreb, 2010.

Barić, Eugenija i sur., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.

Dulčić, Mihovil (prir.) *Govorimo hrvatski; Jezični savjeti*, Hrvatski radio – Naklada Naprijed, Zagreb, 1997.

Frančić, Anđela; Petrović, Bernardina; *Hrvatski jezik i jezična kultura*, Visoka škola za poslovanje i upravljanje „Baltazar Adam Krčelić“, Zaprešić, 2013.

Hrvatska jezična riznica, <http://riznica.ihjj.hr/philologic/Cijeli.whizbang.form.hr.html>, 15. rujna 2015.

Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/>, 15. rujna 2015.

Hrvatski nacionalni korpus, <http://www.hnk.ffzg.hr/default.htm>, 15. rujna 2015.

Hudeček, Lana; Lewis, Kristian; Mihaljević, Milica: *Pleonazmi u hrvatskome standardnom jeziku*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knj. 37/1, 2011., str. 41–72.

Hudeček, Lana; Matković, Maja u suradnji s Igorom Čutukom, *Jezični priručnik Coca-cola HBC Hrvatska*, Coca-Cola HBC Hrvatska d.o.o., Zagreb, veljača 2012.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica (u suradnji s Brunom Nahodom), *Hrvatski terminološki priručnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2009.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica; Vukojević, Luka (izvr. ur.); *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena, Školske novine, Zagreb, 1999.

Hudeček, Lana; Milica Mihaljević; Luka Vukojević, *Jezični savjeti*, IHJJ, Zagreb, 2009.

Jezični savjeti, *Zbirka jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, savjetnik.ihjj.hr, 15. rujna 2015.

Mevlinger, Jasna; *Leksikologija*, skripta, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Osijeku, Osijek, 1984.

Opačić, Nives; *Reci mi to kratko i jasno*, Novi Liber, Zagreb, 2009.

Petrović, Bernardina; *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku*; Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2005.

Proleksis enciklopedija, <http://proleksis.lzmk.hr/41965/>, 15. rujna 2015.

Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2006.

Simeon, Rikard; *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, II. svezak.; Matica hrvatska, Zagreb, 1969.

Šarić, Ljiljana; *Antonimija u hrvatskome jeziku, Semantički, tvorbeni i sintaktički opis*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007.

Škarić, Ivo; *Temeljci suvremenoga govornišva*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.

Tafra, Branka; *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Znika, Marija; *Energetski i energijski*,
file:///C:/Users/korisnik/Desktop/204jezicni_savjet3_2007%20(1).pdf, 20. rujna 2015.

SAŽETAK

U ovom radu pisali smo o leksičkim dvojbama na primjerima pleonazama i paronima u hrvatskom standardnom jeziku. Pleonazmi se smatraju jezičnom pogreškom nepotrebnog udvajanja značenja, a mogu se pojaviti na svim jezičnim razinama. Pleonazmi su često obrađivani u jezičnim savjetnicima, najčešće na leksičkoj razini, te ih u standardnom jeziku treba izbjegavati. Nakon teorijskog dijela, analizirali smo pleonazme na semantičkoj razini.

Paronimi se rijetko obrađuju u normativnim priručnicima, ali se prema leksikološkoj studiji *Od riječi do rječnika* definiraju kao paradigmatički odnos riječi sličnog izraza i različitog sadržaja. Upravo zbog sličnosti u izrazu i nepoznavanja značenja pojedinog paronima, mogu se krivo iskoristiti u kontekstu. U praktičnom dijelu istraživali smo dvojbe pri odabiru paronima u kontekstu i analizirali na tvorbenoj i leksičko-semantičkoj razini.

Ključne riječi: standardni jezik, leksičke dvojbe, paronimi, pleonazmi, tvorba riječi, leksikologija

SUMMARY

In this baccalaureate thesis we wrote about the lexical doubts on the examples of pleonasms and paronyms in the Croatian standard language. Pleonasms are considered as linguistic error that is based on unnecessary duplicating of the meaning which can appear on every language levels. Pleonasms are often processed in the language manuals, usually on the lexical level, and in the standard language should be avoided. After the theoretical part, pleonasms have been analyzed on the semantic level.

Paronyms are rarely treated in normative manuals, but in the lexicological study *Od riječi do rječnika* this new term is defined as the paradigmatic relation between two words with similar expression but different semantic content. Because of the similarities in expression and lack of knowledge of the particular meaning, paronyms can be wrongly used in the context. In the practical part we assayed lexical doubts when choosing paronyms in context and analysed them on formative and lexico-semantic level.

Key words: standard language, lexical doubt, paronym, pleonasm, word formation, lexicology

PRILOZI

Prilog 1.

ANKETA O PARONIMIMA U HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU⁷⁰

I. Zaokružite jedan od ponuđenih paronima za koji smatrate da odgovara upražnjenomu mjestu u rečenici.

1. bolnični/bolnički

KBC Rebro golem je _____ kompleks koji je po svim funkcionalnim kriterijima zastario.

2. broj/brojka

To je golem/a _____ ljudi čak i za Ameriku, kamoli Hrvatsku!

3. civilizacijski/civilizirani

Odluka o oprostima, koji je donijela hrvatska država, _____ je čin koji je nakon rata omogućio (kakav- takav) suživot dojučerašnjih neprijatelja.

4. crveniti/crvenjeti

Na Uskrs je mobitelom snimao mjesec, kad je primijetio da se u oblaku uz mjesec nešto počelo stvarati, a i sam je mjesec počeo _____.

5. čitač/čitatelj

Premda kao pohlepan _____ svega što mi dođe na dohvata ruke prema svakome tekstu imam vrlo visok prag tolerancije, knjigu Branka Šömena »Amenkamen« ipak neću pročitati.

6. diplomat/diplomant

⁷⁰ Anketa se provodi za potrebe završnoga rada, a svrha je istražiti problem pri razumijevanju i upotrebi paronima kod govornika hrvatskoga jezika. Za rezultate anketiranja možete se javiti izravno studentici, a rezultati će biti analizirani u završnome radu koji također možete dobiti na uvid e-poštom (nbulic@unipu.hr).

Službenim preuzimanjem dužnosti Ashdown je postao četvrti _____ koji je stao na čelo Ureda visokog predstavnika (OHR), institucije koja ima iznimno široke ovlasti u primjeni Daytonskog sporazuma.

7. drveni/drveni

Policija je u vozilu pronašla četiri peći na _____ ugljen, a prozori su bili zabrtvljeni s unutrašnje strane.

8. ekstrem/ekstremitet

Preciznim motrenjem zaključeno je da je Leonardu za slikanje te ruke poslužio mrtvi, odnosno odrezani _____ nekog nesretnika.

9. elektronskom/elektroničkom

Druga nesumnjiva korist je zakon o _____ potpisu koji će izjednačiti _____ i vlastoručni potpis.

10. energetska/energijska

U tom kontekstu privlačni su već postojeći _____ objekti za proizvodnju toplinske energije u kojima je moguće dograditi opremu i proces za proizvodnju električne energije.

11. gadljiv/gadan

Težak, dramatičan, poučan film sa sjajnim crtežom i aktualnom tematikom ovaj film je na trenutke brutalan, gotovo _____, a opet tako prepoznatljiv u našoj svakodnevnici.

12. informacijski/informatički

Danas se susrećemo s novim identitetom sofisticiranih kriminalaca koji su _____ obrazovani, uglašeni i ne podsjećaju na kriminalce.

13. izvoditelj/izvođač

_____ terenskih radova izabrat će se na međunarodnom natječaju.

14. dalji/daljnji

Najnoviji vrtlog ukazuje da je i tamo mir sve _____, a kaos redovno stanje.

15. genetsko/genetičko

U potrazi za zajedničkim ocem, znanstvenici su nacrtali _____ obiteljsko stablo čovječanstva.

16. građevni/građevinski

Teški _____ strojevi oštećuju pločnik i kolnik, ne štedeći ni okoliš i zelene površine.

17. katastrofičan/katastrofalan

AIDS je posebno _____ za afrički kontinent, gdje je broj žrtava tolik da dolazi do prave depopulacije.

18. knjiški/knjižni

Najšarmantniji domaći _____ sajam i ove godine obećava deset ludih dana i noći uz knjigu i autore Krimiće, ubojice i policijske inspektore, koji su bili protagonisti prošloga Sa(n)jma knjiga u Puli.

19. listopadni/listopadski

Lijep je _____ dan i ja nemam drugog posla nego da učinim što mi je čovjek rekao.

20. magnetni/magnetski

Obaraju se i prijašnji rekordi u brzini vožnje. U travnju 1999. godine japanski _____ levitacijski vlak Maglev na poligonu za testiranje srušio je prijašnji rekord od 531 kilometar i dosegao brzinu od 552 kilometra na sat.

21. meden/medni

Na međunarodnom sajmu inovacija u Ženevi nedavno je Medolada, _____ ukusan namaz s lješnjakom i kakaom, nagrađen prestižnom diplomom za kakvoću.

22. okolica/okolina

Inače, _____ mora je rijetko naseljena.

23. osjetan/osjetljiv

Posebno je težak i _____ rad s mladim ljudima u to osjetljivo vrijeme njihova psihičkog i fizičkog traženja (puberteta)

24. psihički/psihološki

Oni su maksimalno spremni, što je najvažnije, _____ su već pripremljeni na nove uvjete.

25. sticati/stjecati

Vjerojatno stoga jer su se već od ranije za to počeli _____ određeni preduvjeti.

26. strana/stranica

Nastupilo je razdoblje književnoga profesionalizma: pisanje je posao kao i svaki drugi, rukopisi se naručuju, dok se pisci izdavaču često ugovorom obvezuju da će napisati određeni broj _____ ili naslova godišnje.

27. stručni/strukovni

Naime, razna znanstvena zvanja i _____ nazivi mogu se steći, po logici stvari, samo na temelju obrazovanja.

28. susjedni/susjedski

_____ odnosi na jednoj granici postali su posljedicom odnosa na drugoj granici.

29. vodič/voditelj

Prvo začuđeno odobravanje grupe uslijedilo je ispred zgrade HNK gdje je _____ istaknuo dugu povijest obrazovanja u Hrvatskoj.

30. vodeni/vodni

Značajan problem su i _____ resursi odnosno otpadne vode.

Zahvaljujem na suradnji!

Prilog 2.

GRAFIČKI PRIKAZ REZULTATA ANKETE O PARONIMIMA

